

**Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г Шевченка**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СУСПІЛЬСТВА ТА ОСВІТИ:
ПОГЛЯД МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ**

**ЗБІРНИК
НАУКОВИХ СТАТЕЙ СТУДЕНТІВ**

Чернігів – 2018

УДК 316.3+37](082)
ББК С52+Ч34
А43

Наукові редактори: кандидат педагогічних наук, професор
Л. М. Завацька;
доктор педагогічних наук, доцент
Т. В. Янченко.

**А 43 Актуальні проблеми суспільства та освіти: погляд
молодих науковців:** збірник статей. – Чернігів : НУЧК
імені Т. Г Шевченка, 2018. – 88 с.

ББК С52+Ч34
УДК 316.3+37](082)

У збірці представлено статті студентів Національного університету «Чернігівський колегіум», присвячені актуальним питанням соціальної роботи та педагогіки. Збірка призначена студентам і молодим науковцям, які цікавляться сучасними проблемами розвитку суспільства, реформування освіти, соціального становлення особистості, професійної діяльності соціальних працівників, соціальних педагогів, викладачів вищої школи.

Рекомендовано до друку
на засіданні кафедри соціальної роботи
Національного університету «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка
(протокол № 6 від 18 січня 2018 року)

© НУЧК імені Т. Г Шевченка, 2018
© Автори, 2018

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
Васильєва Надія ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ.....	6
Даниленко Владислав БУЛІНГ У ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	11
Демченко Юлія КІБЕРБУЛІНГ СЕРЕД УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	16
Дмитрюк Юлія СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ...	22
Дрозд Вікторія СОЦІАЛЬНА РЕКЛАМА ЯК ОКРЕМИЙ ВИД КОМУНІКАЦІЇ	27
Ігнатова Катерина ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ШКІЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ...	32
Клименко Олександра РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У ПРОФОРІЄНТАЦІЙНІЙ РОБОТІ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ-ІНТЕРНАТАХ.....	37
Купець Сніжана МІГРАЦІЙНІ НАМІРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ.....	45
Лутченко Людмила СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ВІДМОВ ВІД ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ	50
Мося Денис МЕДІАПРОСТІР ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ	54

Рижова Аліса	
СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕКСТІВ ФРАНКОМОВНОЇ РЕКЛАМИ	58
Рудомьотов Руслан	
ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ.....	63
Самотуга Віталій	
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	68
Сахно Дар'я	
ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЯК УМОВА ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	74
Харченко Юлія	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ.....	80
Щекотіхіна Дар'я	
СТАНОВЛЕННЯ АПРОБАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ЯК ГУМАНІЗОВАНОЇ ЗАМІНИ В'ЯЗНИЦІ	85

ПЕРЕДМОВА

У сучасних умовах реформування вищої освіти в Україні значної ваги набула самостійна робота студентів, одним із видів якої є науково-дослідна діяльність, спрямована на розвиток пізнавальних інтересів та аналітичних умінь студентської молоді. Наукова творчість студентів стала одним із традиційних засобів професійного становлення майбутніх фахівців, оскільки у процесі здійснення досліджень вони порушують проблеми, актуальні у різних сферах суспільного життя, і пропонують оригінальні шляхи їх вирішення.

У Законі України «Про вищу освіту» (2014) зазначається, що наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність у закладах вищої освіти є невід'ємною складовою освітньої діяльності і провадиться з метою здобуття нових наукових знань шляхом проведення наукових досліджень і розробок та їх спрямування на створення і впровадження нових конкурентоспроможних технологій для забезпечення інноваційного розвитку суспільства та підготовки фахівців інноваційного типу.

Сучасні студенти здійснюють наукові дослідження під час підготовки до аудиторних занять, виконання самостійної роботи і у процесі написання власних кваліфікаційних робіт. Результати наукової творчості студентів можуть бути представлені у вигляді доповідей, реферативних нарисів, курсових і дипломних робіт. До пропонованої збірки увійшли статті студентів, написані у процесі здійснення досліджень, що становитимуть частину їх магістерських робіт. Сподіваємося, що збірка сприятиме формуванню наукових інтересів студентської молоді і стане у нагоді тим, хто вивчає соціальні та педагогічні проблеми.

Васильєва Надія,
студентка магістратури
психолого-педагогічного факультету
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, доцент
Т. В. Янченко

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ

Стаття присвячена проблемі профілактики суїцидальної поведінки у середовищі військовослужбовців. Автор наголошує на необхідності збереження життя військовослужбовців, а також підтримання на належному рівні їх фізичного та морального здоров'я.

Ключові слова: *військовослужбовці, самогубство, суїцидальна поведінка, профілактика.*

Постановка проблеми. Важливу роль у суспільно-політичному житті України відіграють Збройні Сили. Національна держава знаходиться на такому етапі свого розвитку, коли нам вкрай необхідні захист від зовнішньої агресії та забезпечення умов для подальшого поступу та інтеграції до європейської спільноти. Щоб виконувати завдання, що стоять перед Збройними Силами, військовослужбовці повинні мати психологічну і фізіологічну стійкість, моральну витривалість, впевненість у своїх силах. Тому одним із головних завдань, які стоять перед Збройними Силами України, є збереження життя і здоров'я військовослужбовців, забезпечення сприятливих умов проходження військової служби. У межах цього завдання центральне місце посідає необхідність розв'язання проблеми профілактики суїцидальної поведінки у середовищі військовослужбовців.

Незважаючи на те, що останніми роками керівництвом Збройних Сил України вживаються відповідні організаційні, виховні та правові заходи стосовно забезпечення безпечних умов проходження військової

служби всіма категоріями військовослужбовців, самогубства у Збройних Силах України залишаються повсякденною реальністю.

В українській армії кількість військовослужбовців, що наклали на себе руки, перевищує кількість смертей від хвороб. У боях загинули 211 військовослужбовців, а не в боях – 256. Це дані за 2016 рік. Так, з 256 загиблих не в боях найбільше самогубств – 63 випадки [2].

Характерною рисою сьогоднішнього дня є те, що останнім часом збільшується кількість молодих людей, які не готові до служби ні морально, ні фізично. Зіткнувшись з труднощами військової служби, вони переживають свої невдачі, хворобливо реагують на грубість і безтактність командирів і співслужбовців, у тяжких конфліктних ситуаціях з незначного приводу деякі з них схильні до самогубств.

Необхідність збереження життя військовослужбовців, а також підтримання на належному рівні їх фізичного та морального здоров'я, важливість попередження деморалізації особового складу, викликаного фактами самогубств, викликає нагальну необхідність виховного впливу з попередження суїцидальних проявів серед військовослужбовців.

На сьогодні в Україні вже наявний певний досвід соціально-педагогічної роботи із військовослужбовцями, який засвідчує її ефективність, проте він вимагає узагальнення, теоретичного і практичного обґрунтування. Проблему самогубства та шляхи його попередження вивчають українські науковці Ю. Александров, В. Войцех, С. Жабокрицький, М. Мелентьєв, В. Москалець, О. Моховиков, Г. Пілягіна, В. Сулицький, А. Тищенко, А. Чупріков, В. Шаповалов, С. Яковенко, Н. Ярмиш та ін. Особливості життєдіяльності військовослужбовців аналізують у своїх працях такі вчені, як М. Бабенко, І. Зверева, О. Карабецька, І. Козлова, Г. Лактіонова, О. Лугова, С. Моцарь, М. Ротань, В. Торохтій, Л. Хоменко.

Метою цієї статті є аналіз теоретичних засад профілактичної діяльності з попередження суїцидальної поведінки серед військовослужбовців.

Результати дослідження. Щоб розглянути теоретичні засади попередження суїцидальної поведінки військовослужбовців, охарактеризуємо деякі терміни.

Самогубство або суїцид (лат. *sui* – себе, *caedere* – вбивати) – це усвідомлене позбавлення себе життя.

Суїцидальна поведінка – поняття більш широке і, крім суїциду, включає в себе суїцидальні замаху, спроби і прояви. До замахів, відносять всі суїцидальні акти, які не завершилися летально з причини, не залежної від суїцидента (наприклад, своєчасна реанімація). Суїцидальні спроби вважаються демонстративними діями, при яких суїцидант найчастіше знає про наслідки самогубства. Однак вищесказане не знижує потенційну небезпеку подібних дій. До суїцидальних проявів

відносять суїцидальні думки, нятяки і висловлювання, які не супроводжуються діями, які спрямовані на позбавлення себе життя [3, с. 45].

Розглядаючи суїцид як усвідомлений акт усунення з життя, необхідно зазначити, що попередження цих явищ неможливе без знання причин, мотивів, які спонукають до їх скоєння.

Витоки явища суїциду, його причини різноманітні. Слід наголосити на тому, що самогубство скоюється людьми різноманітних психологічних типів, не існує так званого типу військовослужбовця, «схильного до самогубства». Усе залежить від сили психотравмуючої ситуації і її особистісної оцінки як нестерпної.

Водночас до найпоширеніших психічних особливостей, які призводять до суїцидальності, належать:

дратівливість, вразливість, висока конфліктність, які проявляються у вибухово-агресивних реакціях, звинуваченнях без уваги до позиції інших осіб;

слабкий особистісний психічний захист, зокрема недостатній опір емоційним навантаженням (вразливість, яка спричиняє психічне виснаження військовослужбовця);

неадекватна самооцінка – може бути завищеною (схильність звинувачувати інших у власних невдачах) чи заниженою (нерішучість особи щодо реалізації свого потенціалу);

гіпертрофована потреба самореалізації – прагнення досягти високого соціального статусу шляхом здобуття визнання будь-яким чином;

невпевненість у собі;

симбіотичність – потреба в позитивно забарвлених, «теплих» емоційних зв'язках, щирих стосунках, у розумінні і підтримці, розвинута емпатійність (незадоволення такої потреби може зумовити сильну тугу, сум);

слабкий вольовий контроль – утрудненість вольових зусиль під час прийняття рішень, несаможиттєвості;

песимізм – інтегрований прояв депресивних переживань, станів;

схильність до самозвинувачень – може розвинути до суїцидо-небезпечних меж, насамперед, під впливом звинувачень інших;

високий рівень тривожності – особливо в стресогенних умовах;

особистісна незрілість, інфантильність – унеможливлюють самоствердження, самореалізацію; властива інфантильним особам імпульсивність зумовлює високу ймовірність суїцидальних дій [1, с. 11–12].

Мотиви, приводи, обставини, зведені в групи, аналіз моральної атмосфери у військовому колективі, де трапився суїцид, належне вивчення статусу особистості суїцидента, його психічний склад, темперамент, характер, життєві установки, дають серйозний матеріал для прийняття профілактичних заходів з попередження самогубств.

Безпосередніми організаторами роботи щодо профілактики самогубства у військовій частині є командир, заступник командира з виховної роботи, начальник медичної служби. Профілактика суїцидальної поведінки є надзвичайно різноплановою і включає в себе велику кількість структурних елементів.

Характеризуючи зміст і форми профілактики суїцидальної поведінки слід зазначити, що важливим для профілактичної роботи є збір інформації про джерела суїцидальної небезпеки. За допомогою загальних методів і прийомів вивчають індивідуальні особливості військовослужбовців. Розрізняють метод «безпосереднього вивчення особистості» (бесіда, спостереження, зв'язок з батьками, школами і підприємствами, де він працював до призову) і метод «опосередкованого вивчення особистості» (аналіз документів, узагальнення думок, аналіз результатів діяльності, відданих наказів, доручень, завдань). Важливе комплексне застосування методів, щоб вони, доповнюючи один одного, надавали більш всебічні точні відомості про особистість воїна. Немало важливу роль відіграють такі форми роботи як бесіда та тренінг.

Бесіда є найбільш розповсюдженою формою безпосереднього вивчення воїнів. Основною метою профілактичної бесіди є надання допомоги людині у вирішенні складних життєвих ситуацій. Профілактична бесіда розглядається як складова і обов'язкова частина роботи з попередження суїцидальних проявів серед військовослужбовців.

З педагогічної точки зору, під тренінгом розуміється система взаємопов'язаних і взаємозалежних засобів педагогічного впливу на особистість з метою вироблення у них відповідних умінь і навичок до певного виду діяльності і поведінки при виконанні своїх функціональних обов'язків. Важливим завданням профілактики тренінгу є сприяння адаптації військовослужбовців строкової служби до її проходження.

Тому тренінгові форми роботи все ширше застосовуються в сучасних системах профілактики для запобігання виникненню негативних явищ в житті особистості. З метою профілактики суїцидів серед військовослужбовців Збройних сил України командирам та їхнім заступникам з виховної роботи, офіцерам виховної роботи слід звертати увагу на своєчасну діагностику суїцидального ризику.

Висновки

Проблема суїциду є актуальною для Збройних Сил України і вимагає від командирів, соціальних педагогів, психологів і медичних працівників професійного ставлення до його діагностики і профілактики. При профілактиці суїцидальної поведінки важливо знати не лише мотиви та причини цих проявів, а й якими методами та прийомами можливо попередити та усунути таке негативне явище, що деморалізує військовий колектив.

Використані джерела

1. Напрасная смерть: причины и профилактика самоубийств / [ред. Д. Вассерман]. – М.: Смысл, 2005. – 86 с.
2. Стасюк В. В. Військова психологія : підручник для слухачів та студентів вищих навчальних закладів / В. В. Стасюк. – К.: ПП «Золоті ворота», 2012. – 458 с.
3. Федоренко Р. П. Психологія суїциду: навч. посіб. / Р. П. Федоренко. – Луцьк : ВНУ імені Лесі Українки, 2011. – 260 с.

Vasyleva Nadiia

THEORETICAL ASPECTS OF SOCIAL-PEDAGOGICAL WORK WITH SERVICEMEN FOR THE PREVENTION OF SUICIDAL BEHAVIOR

The article is devoted to the problem of prevention of suicidal behavior among military personnel. The author accent the need to preserve the lives of the servicemen, as well as to maintain their physical and moral health at the appropriate level.

Key words: *servicemen, suicide, suicidal behavior, prevention.*

Даниленко Владислав,
студент магістратури
психолого-педагогічного факультету
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Т. Л. Гавриленко

БУЛІНГ У ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Розглядається поширеність проявів систематичної та довготривалої агресії в шкільному середовищі. Описано основні компоненти, форми булінгу та статусно-рольову структуру даного явища. Визначено специфіку та передумови, які сприяють появі систематичної та довготривалої агресії в шкільному середовищі. Розкрито сутнісні ознаки, основні причини, форми прояву цього явища, визначено основні риси булінгу, проаналізовано основні механізми його розвитку.

Ключові слова: булінг, насильство, агресія, шкільне середовище, цькування.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день надзвичайно гостро постає проблема агресивних проявів у міжособистісних стосунках підлітків. Особливого розповсюдження набувають прояви систематичної, довготривалої агресії одних підлітків по відношенню до інших учнів.

Актуальність вивчення цього явища у наш час обумовлюється тим, що по-перше, збільшується кількість випадків даного явища. Проблема досліджувалась переважно західними науковцями. Перші закордонні публікації на тему шкільного цькування з'явилися ще в 1905 р. Систематично проблему булінгу почали досліджувати скандинавські вчені у 70-х рр. XX ст., коли суспільство замислилося над існуванням зв'язку між явищами девіантної та агресивної поведінки в соціумі та тим, як людина виховується, зростає та навчається протягом шкільного періоду, та почало усвідомлювати важливість вивчення причин і наслідків цього явища, щоб в результаті мати важелі впливу та контролю над ситуацією.

Як зазначає відомий російський науковець І. Кон, за останні 20 років «булінг» став міжнародним соціально-психологічним і педагогічним терміном, який означає складну сукупність соціальних,

психологічних і педагогічних проблем [2]. В Україні не проводяться систематичні загальнонаціональні дослідження булінгу, вони мають поодинокий характер і ґрунтуються на зарубіжному досвіді.

Метою статті є характеристика булінгу як негативного феномену сучасного шкільного середовища.

Результати дослідження. Булінг у шкільному середовищі впливає на підлітка у такий спосіб, що він не засвоює поняття моралі як суспільного явища, тому в процесі діяльності, організованої взаємодії між школярами не відбувається усвідомлення відповідальності один перед одним, перед колективом. Булінг також може виникати як компенсація за невдачі у навчанні, суспільному житті, а також від тиску та жорстокого поводження батьків чи інших дорослих, при недостатній увазі з боку дорослих тощо; як поведінка, коли учень вичерпав усі інші можливості для задоволення своїх потреб, і у випадках, коли учні протестують проти певних правил, виражаючи невдоволення, прагнучи зруйнувати дещо в своєму оточенні.

Першим проблемою булінгу почав займатися норвезький учений Д. Ольвеус, який визначив це явище в шкільному колективі як ситуацію, в якій учень неодноразово, тривалий час стає об'єктом негативних дій та нападів з боку одного учня чи кількох учнів. Явище булінгу носить колективний характер та засноване на соціальних стосунках у групі. На думку Д. Ольвеуса, булінг включає три важливі компоненти: булінг є агресивною поведінкою, що включає в себе небажані, негативні дії; булінг є явищем довготривалим та систематичним; булінг характеризується нерівністю влади або сили [1].

Майже всі дослідники визначають булінг як довготривалу та систематичну агресію, але, окрім цього, це явище розглядають як «підтип агресії», який може приймати багато форм, і фізичних і словесних (Е. Пелігріні, С. Салмівалі); деструктивну взаємодію (Р. Дж. Хезлер), частину соціального життя групи (Е. Роланд), неодноразовий напад – соціальний або вербальний – з боку тих, хто має вищий статус (В. Бесаг), тривале, усвідомлене насильство спрямоване проти людини, яка не в змозі захиститися у фактичній ситуації (Д. Лейн) [4].

Не кожне здійснюване насильство є булінгом. Серйозність і тривалість цього процесу безпосередньо пов'язані з реакцією жертви на словесну, фізичну або психологічну агресію. Тому необхідно окреслити основні показники та характеристики, які вказують на можливість існування даного явища. По-перше необхідно спостерігати за взаємодією тих учнів, у яких при спілкуванні виникає та проявляється фізична чи психологічна агресія і при цьому постійно один із учасників такої взаємодії є домінантним та сам провокує ситуації прояву агресії. Під його впливом жертва відчуває страх, невпевненість, демонструє зміни у поведінці та настрої, погіршення успішності в навчанні або втрату ентузіазму й інтересу до школи. По-друге, необхідно спостерігати за

змінами в поведінці учня, який піддається неодноразовим нападам агресії. Може спостерігатися дистанційованість від учителів та однолітків, негативізм при обговоренні теми агресивності, напруженість при появі ровесників, образливість. В окремих випадках ці ознаки і симптоми необов'язково вказують на те, що учень піддається цькуванню. Проте, якщо ці ознаки спостерігаються комплексно або повторюються, необхідне подальше дослідження з метою визначення причин, що впливають на учня [5].

Аналізуючи праці західних дослідників, ми виявили, що шкільний булінг має дві основні форми [1]:

1. Фізична – умисні поштовхи, удари, стусани, побої, нанесення інших тілесних ушкоджень та ін.

2. Психологічна – насильство, пов'язане з дією на психіку, яке наносить психологічну травму шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, створенням напруженої атмосфери для навчання з метою формування зверхнього ставлення групи, навіть учителів чи персоналу школи, до аутсайдера, жертви, найчастіше, фізично слабкішої дитини або з бідної чи неблагополучної родини. До цієї форми можна віднести: вербальний булінг; образливі жести або дії; залякування; ізоляцію; вимагання; кібербулінг.

Варто зазначити, що булінг у школі виявляється не лише в діях учнів щодо одне одного, але і в діях учителів щодо учнів чи навпаки. Вчителі у своїй взаємодії з дітьми можуть проявляти таку поведінку, що приносить останнім психологічний біль і обмежує їх право на збереження гідності особистості. Але виявити таку поведінку, що вказує на булінг, досить складно. Вчитель під час взаємодії з учнями може застосовувати авторитарний стиль управління, який, хоч і може сприйматися дітьми як обмеження їхніх прав, але не є булінгом за визначенням. Іншими проявом булінгу може бути переслідування учнями самого педагога [4].

Існує багато причин, чому деякі діти здійснюють булінг. Найчастіше виділяють такі причини:

– помилкове уявлення про те, що агресивна поведінка допустима; бажання завоювати авторитет в очах друзів та однолітків; бажання привернути увагу впливових дорослих;

– нудьга, здирство, компенсації за невдачі в навчанні чи громадському житті;

– через тиск батьків, через жорстоке поводження батьків та відсутність їхньої уваги до дитини.

Часто діти вважають знуцання способом стати популярними, керувати та мати вплив на інших, привернути увагу, змусити інших їх боятися. Інші просто заздрять тим дітям, над ким знуцаються, а деякі навіть не усвідомлюють почуттів жертви та обсяг шкоди від їхньої поведінки. Однак наголошується, що булінговій поведінці діти навчаються, тобто, якби не бачили б вони моделей жорстокої поведінки

серед дорослих, по телебаченню тощо, то таких загрозливих масштабів булінгу можна було б уникнути. Жертви булінгу зазнають чимало страждань, окрім збентеження та образи на кривдників чи спостерігачів. Часто вони відчують психологічне та фізичне виснаження чи приниження, пропускають заняття, неможуть концентруватися на шкільних заняттях. Жертви мають низьку самоповагу, впевненість у собі та відчуття безпеки, а їхня віктимізація часто призводить до депресії, самотності та суїцидальних думок, причому ці наслідки можуть проявлятися протягом багатьох років, тому чим швидше буде покладений край знущанням, тим краще у довгостроковій перспективі для жертви. Академічна успішність потерпілих від булінгу, безперечно, також зазнає змін (оцінки погіршуються, частішають пропуски занять, бракує концентрування на навчанні) [3].

Учні-жертви різних видів булінгу в школі частіше показують моделі поведінки, що відмінні від тих, якими користуються інші діти. Серед них – побоювання нападів, прогул занять, уникання небезпечних місць (сходи, їдальня, подвір'я, вхід до школи, коридори, санвузли), відмова від участі в додаткових гуртках, секціях тощо, навіть носіння зброї (4% жертв та 1% інших дітей), участь у бійках (15% у порівнянні з 4%). Останніми роками відсоток учнів, які не почувають себе у безпеці у школі чи дорогою в навчальний заклад чи з нього, збільшується, так само, як і кількість тих, хто уникає певних місць у школі задля власної безпеки, та тих, хто зазначає наявність «вуличних банд» у школі. Австралійські дослідження показують, що 5–10% учнів залишаються вдома задля уникнення булінгу; дівчата та хлопці, з яких знущаються хоч раз на тиждень, мають гірше здоров'я, частіші спроби самогубства, страждають від депресії, соціальної дисфункції, тривожності та безсоння. Більше того, наслідками зазнавання знущань в школі можуть бути зловживання алкоголем, наркотиками, паління або інша небажана поведінка [4].

Висновки

Серед учнівської молоді булінг може проявлятися у двох формах: фізичній та психологічній. Використання фізичної форми булінгу більш характерно для учнів молодших класів, а психологічної – учнів старших класів. Саме у середній школі відбувається збільшення кількості випадків виникнення та прояву булінгу, але кількість жертв стає меншою. Жертвою в ситуації булінгу може стати учень, який відрізняється від інших за будь-яким критерієм на думку членів колективу. Проявляється булінг, як правило, в позаурочний час та в неконтрольованих дорослими місцях.

З метою попередження насильства та протидії булінгу в шкільному середовищі, педагогам, і в першу чергу класним керівникам необхідно стежити за груповою динамікою класу, щоб вчасно виявляти випадки

булінгу та реагувати на них. Налагодження довірливих стосунків з дитиною сприятиме можливості заохочувати її розповідати про свої проблеми класному керівнику, практичному психологу або соціальному педагогу, а також своїм батькам. Важливо, щоб розмова була спокійною і виваженою, що дозволить знизити рівень тривожності та агресивності у дітей та дорослих.

Для здійснення превентивної діяльності та вирішення ситуації насильства чи булінгу важливо застосовувати командний підхід (класний керівник, практичний психолог, соціальний педагог, інші спеціалісти за потребою), працювати не лише з дитиною, яка стала жертвою, чи з переслідувачем, але й з усім класом.

Використані джерела

1. Olweus D. Bullying at school: tackling the problem (2001) / D. Olweus // Research Centre for Health Promotion, University of Bergen // www.oecdobserver.org.
2. Кон И. С. Что такое буллинг и как с ним бороться? / И. С. Кон // Семья и школа. – 2006. - № 11. – С. 15–17.
3. Лэйн Д. А. Школьная травля (буллинг) [Электронный ресурс] / Д. А. Лэйн // ZipSites.ru : бесплат. электрон. интернет б-ка. – Режим доступа : <http://www.zipsites.ru/psy/psyib/info.php?414>. – Загл. с экрана.
4. Стельмах С. Булінг у школі та його наслідки / С. Стельмах // Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць / [за заг. ред. проф. В. І. Сипченка]. – Вип LVI. – Слов'янськ: СДПУ, 2011. – С. 431–440.
5. Федорченко Т. Є. Рання профілактика негативних проявів у поведінці дітей / Т. Є. Федорченко. – К. : ТОВ «ХІК», 2003. – 128 с.

Danylenko Vladislav

BULING IN THE SCHOOL ENVIRONMENT AS SOCIO-PEDAGOGICAL PROBLEM

Discusses the prevalence of manifestations of systematic and long-term aggression in the school environment. Describes the main components of the form bullying and statusno-role structure of this phenomenon. Defined the specifics and the preconditions that contribute to the emergence of a systematic and long-term aggression in the school environment. Solved despite signs the main causes, forms of manifestation of this phenomenon, defined the basic features of bullying, proanalizovano the basic mechanisms of its development.

Key words: *buling, violence, aggression, school environment, baiting.*

Демченко Юлія,
студентка магістратури
психолого-педагогічного факультету
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Т. Л. Гавриленко

КІБЕРБУЛІНГ СЕРЕД УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розглядається явище кібербулінгу серед школярів як форма конфліктної, агресивної поведінки систематичного характеру, що здійснюється за допомогою сучасних інформаційно-телекомунікаційних засобів. Пропонується визначення поняття кібербулінгу, аналізуються фактори, що сприяють учиненню таких дій підлітками. Перелічено типи поведінки, характерні для цього явища. Указуються відмінності кібербулінгу від інших видів шкільного насильства, які роблять його ще небезпечнішим. Наголошується, що для забезпечення безпеки підлітків необхідно, щоб жоден випадок кібербулінгу не залишився поза увагою.

Ключові слова: насильство, булінг, кібербулінг, інформаційно-комунікаційні засоби, загальноосвітній навчальний заклад.

Постановка проблеми. Різноманітні засоби комунікації, мережа Інтернет є невід’ємною частиною сучасного суспільства загалом і дітей зокрема. Завдяки таким технічним засобам сучасні школярі мають можливість користуватися електронними бібліотеками, різноманітними сайтами освітнього, пізнавального та розважального характеру (завантажувати книги, музику, фотографії тощо). За їх допомогою діти спілкуються з друзями і відпочивають. Тобто, засоби комунікації та Інтернет для них є частиною життя, а віртуальний світ – засобом соціалізації. Діти, на відміну від дорослих, не уявляють собі життя без мобільних телефонів і мережі Інтернет. З одного боку, це засіб підвищення ерудиції та навичок спілкування, а з іншого – ситуація підвищеного ризику зіткнення з деякими загрозами віртуального світу: кібернасильством, шахрайством, використанням особистої інформації в злочинних цілях, тощо[4, с. 316].

На тлі поширення серед учнів загальноосвітніх навчальних закладів агресивної, насильницької поведінки та внаслідок технічного прогресу досить серйозною соціальною проблемою є кібербулінг (кібербнаси́льство, кіберагресія). Особливістю цього виду насильства є те, що воно може відбуватися як виключно у віртуальному світі, так і включати в себе ще й насильницькі дії фізичного характеру (наприклад, зйомки бійок, знущань, цькувань тощо з подальшим розміщенням таких фото, відео в мережі Інтернет). Іншими словами, технологічні засоби комунікації стали новітньою «зброєю» для сучасних підлітків і суспільства загалом. Іноді наслідки від кібернаси́льства можуть бути більш негативні, ніж від реального насильства, тому що у віртуального світу немає кордонів, ні просторових, ні часових. Вивчення феномена насильства (булінгу) займалися Д. Ольвеус, К. Дьюкс,

А. Пікас, Е. Роланд, І. Конн та інші. Також цій проблемі були присвячені роботи таких вітчизняних учених, як О. Дроздов, В. Ролінський, С. Стельмах, А. Чернякова, О. Барліт. Теоретичні питання вияву та профілактики кібернаси́льства (кібербулінгу) висвітлили у своїх роботах Р. Ковальські, С. Лімбер, П. Агатстон, Л. Найдьонова, О. Баришпольць, М. Робін, П. Ланган, О. Лапа, О. Блискун, Н. Дайнека, Є. Кулік, О. Резникова й інші.

Метою статті є наукове визначення поняття «кібербулінг», особливостей, типів і причин кібербулінгу серед учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Результати дослідження. У науковій літературі існує широкий спектр тлумачень поняття кібербулінгу, а саме:

1) це агресивні, навмисні дії, які здійснюються групою або окремою особою з використанням електронних форм комунікації, повторно чи з плином часу проти жертви, яка не може захистити себе;

2) це насильницькі, принизливі або загрозливі дії однієї дитини на адресу іншої за допомогою електронних засобів зв'язку, таких як стільникові телефони, веб-сайти, соціальні мережі сайтів, інтернет-групи;

3) це агресивна поведінка певної особи, частіше підлітка, яка здійснюється проти конкретної дитини (жертви) засобами електронної комунікації (Інтернет, мобільні телефони, соціальні мережі) [4];

4) це новітня форма агресії, що передбачає жорстокі дії з метою дошкулити, нашкодити, принизити людину за допомогою інформаційно-комунікаційних засобів: мобільних телефонів, електронної пошти, соціальних мереж тощо (Л. Найдьонова) [3, с. 4].

Отже, кібербулінг – це систематичні умисні дії з боку особи або групи осіб (частіше підлітків) із використанням інформаційно-комунікаційних засобів, спрямовані проти іншої особи (осіб), що характеризуються створенням ворожої, принизливої, образливої

обстановки й метою або наслідком яких є залякування, порушення права на безпечне навчання, повагу, честь, гідність, майно, здоров'я і життя, обмеження свободи волевиявлення особи (осіб) тощо [2, с. 292]. Тобто, це форма конфліктної, агресивної поведінки систематичного характеру, яка підсилена технологічним оснащенням. Кібербулінг може здійснюватися у двох основних формах: персоніфікованій, яка передбачає адресну розсилку інформації жертві, та неперсоніфікованій, що полягає в розповсюдженні інформації жертві й поширенні її в публічному інформаційному просторі для невизначеного кола осіб, створюючи навколо жертви в референтних соціальних групах (клас, двір, школа) негативну обстановку неповаги, приниження, засудження, ізоляції тощо. Друга форма кібербулінгу є значно більш суспільно небезпечною. Кібербулінг включає в себе такі дії: розсилку повідомлень, листів, відео, фотографій образливого, погрожуючого характеру; розповсюдження особистої інформації (правдивої або неправдивої), яка дискредитує жертву; зйомка бійок, знущань за допомогою сучасних гаджетів із подальшою демонстрацією таких фото, відео тощо.

Дослідники виділили вісім типів поведінки, характерних для кібербулінгу, а саме:

1. «Перепалки», або флеймінг (від англ. flaming – пеку чий, гарячий, полум'яний) – обмін короткими гнівними та запальними репліками між двома чи більше учасниками з використанням комунікаційних технологій. Частіше за все розгортається в «публічних» місцях Інтернету, на чатах, форумах, дискусійних групах, інколи перетворюється в затяжну війну.

2. «Нападки», постійні виснажливі атаки (англ. harassment) – найчастіше це залучення повторюваних образливих повідомлень, спрямованих на жертву з перевантаженням персональних каналів комунікації. На відміну від перепалки, атаки більш тривалі й односторонні.

3. Обмовлення, зведення наклепів (denigration) – розповсюдження принизливої неправдивої інформації з використанням комп'ютерних технологій. Це можуть бути й текстові повідомлення, і фото, і пісні, які змальовують жертву в шкідливій манері.

4. Самозванство, утілення в певну особу (impersonation) – переслідувач позиціонує себе як жертву, використовуючи її пароль доступу до її акаунту в соціальних мережах, блогу, пошти, системи миттєвих повідомлень тощо, а потім здійснює негативну комунікацію.

5. Ошуканство, видурювання конфіденційної інформації та її розповсюдження (outing & trickery) – отримання персональної інформації в міжособовій комунікації й передача її (текстів, фото, відео) в публічну зону Інтернету або поштою тим, кому вона не призначалась.

6. Відчуження, ізоляція. У віртуальному середовищі виключення наражає на серйозні емоційні негаразди, аж до повного емоційного руйнування дитини. Он-лайн відчуження можливе в будь-яких типах середовищ, де використовується захист пароллями, формується список небажаної пошти або список друзів.

7. Кіберпереслідування – це дії з прихованого вистежування, переслідуваннях, зазвичай зроблені анонімно, з метою організації злочинних дій на кшталт спроб зґвалтування, фізичного насильства, побиття.

8. Хепіслепінг (від англ. happy slapping – щасливе ляскання) – відносно новий вид кібербулінгу, відеоролики нападів з метою гвалтування чи його імітації. Ці відеоролики розміщують в Інтернеті, де їх можуть продивлятися тисячі людей, зазвичай без жодної згоди жертви. Інша форма хепіслепінгу – це передавання сюжетів мобільними телефонами.

Причини кібербулінгу складні й різноманітні. Класифікують їх за різними ознаками: персональні (суб'єктивні) та соціальні (об'єктивні). Найбільш поширеними персональними чинниками, що впливають на формування агресивної поведінки загалом і з використанням інформаційно-комунікаційних засобів зокрема, є такі:

- схильність до агресії та хибне уявлення про те, що агресивні дії щодо іншої особи припустимі;
- прагнення до переваги, першості, що, у свою чергу, додає авторитету в очах друзів й однолітків. – наявність комплексу неповноцінності, наслідком якого є заздрість, іноді помста за образи;
- нудьга, при якій агресія відіграє роль розваги;
- компенсація за невдачі в навчанні або особистих відносинах;
- відсутність навичок розв'язувати конфлікти або їх уникати;
- різке звуження простору соціальної взаємодії дітей.
- особливості характеру неповнолітнього, зокрема такі, як занижена самооцінка, скритність, низький рівень емпатії [1, с. 252].

До соціальних чинників, які сприяють поширенню кібербулінгу, можна зарахувати такі:

1. Недостатнє усвідомлення суспільством явища кібербулінгу серед школярів як соціальної проблеми.
2. Негативний вплив сім'ї.
3. Відсутність послідовної, науково обґрунтованої державної політики запобігання насильству загалом і кібербулінгу зокрема.
4. Низький рівень обізнаності батьків щодо небезпек, які приховує віртуальний світ, і недостатній рівень професійної підготовленості вчителів та фахівців стосовно реагування на факти кібербулінгу.

5. Пропаганда насильства через засоби масової інформації та в Інтернеті.

6. Відсутність належного соціально-правового механізму захисту від насильства серед школярів загалом і його кіберформи.

Відмінностями кібербулінгу від інших видів шкільного насильства, що роблять його ще небезпечнішим, є такі:

- відсутність часового та географічного обмеження, тобто жертва не може сховатися від цього виду цькування (навіть удома в позашкільний час). Кіберпереслідувач має цілодобовий, постійний доступ до жертви через сучасні технічні засоби (через електронну пошту, мобільний зв'язок, профіль соцмереж тощо);

- масштабність і швидкість розповсюдження інформації образливого характеру та необмеженість аудиторії.

- захищеність переслідувача віртуальним світом, тобто його анонімність додає кіберхулігану впевненості в безкарності власних дій, а в жертві, навпаки, породжує невпевненість, постійну тривожність і страх в очікуванні наступних актів переслідування та цькування;

- високий рівень латентності цього виду насильства, що викликає складнощі в частині його виявлення й боротьби з ним;

- прогалини в законодавстві щодо відповідальності за вищевказані дії.

Висновки

У зв'язку з інтеграцією технічних засобів у життя суспільства, насильство трансформується, набуваючи нових рис. Одним із прикладів такої трансформації є віртуальне насильство, яке в зарубіжній літературі дістало назву «кібербулінг». На сьогодні немає єдиного тлумачення цього поняття серед вітчизняних дослідників. Тому є необхідність у подоланні очевидних правових прогалин і розробленні відповідних пропозицій щодо вдосконалення чинного українського законодавства. Так, для більш ефективної діяльності із запобігання насильству серед дітей, зокрема кібербулінгу, доцільно в законодавчому порядку визначити поняття, суб'єктів діяльності із запобігання цьому виду насильства та коло їхніх повноважень у зазначеній сфері. У зв'язку з тим, що насильство серед учнів у всіх його виявах є складним багатоплановим явищем доцільно залучення до протидії йому фахівців різних галузей науки та суспільного життя. Тобто, потрібно навчити учнів безпечного користування Інтернетом, розповідати, чого не варто робити, спілкуючись у віртуальному світі (наприклад, розголошувати особисту інформацію тощо), як нівелювати конфлікт і давати відсіч кіберпереслідувачу. Завдання вчителів, батьків та фахівців – уберегти дітей від віртуальної залежності, показати дітям, що реальний світ більш насичений і важливий для життя, а віртуальний – лише засіб досягнення реальних цілей або засіб зв'язку.

Використані джерела

1. Когутяк Н. Особливості самопрезентації підлітка в середовищі віртуального спілкування: причини кібербулінгу / Н. Когутяк // Збірник наукових праць : філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ : 2014. – Вип. 19. – Ч. 1. – 252 с.
2. Лапа О.В. Явище кібербулінгу як соціально-педагогічна проблема віртуального спілкування сучасних дітей та молоді / О.В. Лапа // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія». – 2013. – Вип. 192(1). – С. 291–298.
3. Найдьонова Л.А. Кібербулінг або агресія в Інтернеті: способи розпізнання і захист дитини : [методичні рекомендації] / Л.А. Найдьонова. – Вип. 4. – Київ, 2011. – 34 с.
4. Фадєєва М.В. Структура психологічної готовності вчителя до надання психологічної допомоги дитині – жертві кібербулінгу / М.В. Фадєєва // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія «Педагогіка і психологія» : зб. статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2013. – Вип. 39. – Ч. 1. – 316 с.

Demchenko Yliya

CYBERBULLYING OF STUDENTS OF GENERAL LEARNING EDUCATIONAL INSTITUTIONS

This article deals with study cyberbullying phenomenon among pupils as a form of conflict, systematic aggressive behavior that performed using modern information and telecommunications equipment. The author proposes criminological definition of cyberbullying determines types of such behavior, analyzes factors of such actions of teenagers. Identifies cyberbullying differences from other types of school violence, that making it even safer. Emphasizes, that safety in schools requires, that any cyberbullying's case should not be left without attention.

Key words: violence, bullying, cyberbullying, information and telecommunications equipment, general education school.

Дмитрюк Юлія,
студентка магістратури
психолого-педагогічного факультету
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, доцент
Т. В. Янченко

СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Стаття присвячена особливостям соціально-педагогічної роботи щодо профілактики суїциальної поведінки серед студентської молоді. У статті розглянуто сутність феномену самогубства та існуючі методи і прийоми профілактики суїцидальної поведінки, визначено актуальність даного питання.

Ключові слова: соціальна профілактика, суїцид, самогубство, суїцидальна поведінка, соціально-педагогічна діяльність.

Постановка проблеми. У сучасному світі проблема суїцидальної поведінки молоді є надзвичайно актуальною. Зазвичай люди, які здійснюють суїцид перебувають у стані стресу, страждають від сильного душевного болю, перебувають у глибокій депресії, відчують те, що їхні проблеми неможливо вирішити. У всьому світі суїцид розглядається як одна із провідних причин смертей людей, отже він є глобальною суспільною проблемою. Крім того, багато дослідників вважають, що офіційна статистика недооцінює реальну кількість скоєних суїцидів.

Для нашої країни проблема суїцидів є також вкрай актуальною. На період від 19 до 24 років припадає студентське життя, і у цей час, на жаль, здійснюється значна кількість самогубств, отже, у зв'язку з високою поширеністю суїцидів існує нагальна необхідність у профілактичних заходах щодо попередження цієї проблеми серед молоді, зокрема студентської.

У вивченні проявів і чинників суїцидальної поведінки за основу бралися філософські та соціологічні тлумачення явища (В. Бачинін, М. Бердяєв, Е. Дюркгайм, О. Коні); загальні положення психодинаміки суїцидальності (К. Лукас, К. Маннінгер, Г. Сейден, В. Франкл, З. Фрейд, Е. Фромм, Е. Шнейдман); дослідження соціальних і особистісних чинників суїцидальної поведінки (Н. Абдюкова, Н. Бережна, О. Пасічний,

В. Москалець, О. Моховиков, Л. Орбан-Лембрик, В. Суліцький); дослідження особливостей суїцидальної поведінки у юнаків (А. Аптер, О. Блінова, О. Куракін, О. Старовойтенко, Г. Старшенбаум, С. Шебанова, К. Хоутен); уявлення про імітаційні чинники суїцидальної поведінки (В. Кобильченко, Д. Вассерман, С. Шаллер, А. Шмітке); вивчення діагностично-профілактичних засобів попередження та способів корекції суїцидальності (Г. Пилягіна, Ю. Сидорик).

Проте, незважаючи на вже наявні теоретичні й практичні дослідження, проблема соціальної профілактики суїцидальної поведінки потребує подальшого дослідження.

Метою цієї статті є характеристика соціальної профілактики суїцидальної поведінки серед студентської молоді.

Результати дослідження. Дослідниця А. Амбрумова визначає суїцид як дії, що містять у явному або неявному вигляді намір позбавлення себе життя, а суїцидальна поведінка – це вже наслідок соціально-психологічної дезадаптації особи в умовах мікросоціального конфлікту [3].

Важливо пам'ятати, що порушення звичних життєвих умов, зовнішніх обставин, стану здоров'я індивіда не завжди призводять до намірів накласти на себе руки. Дуже важливо, як людина сама інтерпретує ці обставини, тобто, чи розцінює вона їх як життєвий крах, безвихідну ситуацію або лише епізод із життя. Якщо у людини є бажання і готовність докласти всі зусилля, щоб пристосуватися до нових життєвих умов, щось змінити і продовжувати жити, то у неї не будуть навіть виникати думки про самогубство. Тобто, багато тут залежить від особистих якостей людини.

Незважаючи на різноманітність форм прояву і методів реалізації суїцидальної поведінки, можна виділити те, що об'єднує всі самогубства. Виділяють такі їх загальні риси, як:

- Загальною метою всіх самогубств є пошук рішення. Суїцид ніколи не вчиняють безцільно, він слугує виходом із ускладнень, кризи або складної життєвої ситуації. Мета кожного суїциду – знайти рішення проблеми, що стоїть перед людиною і викликає інтенсивні страждання.

- Загальним завданням всіх суїцидів є припинення свідомості. Людині, яка зневірилася, приходить у голову думка про можливість припинення свідомості як відповідь або вихід із ситуації.

- Загальний стимулом під час суїциду є нестерпний психічний біль. Суїцид – це поєднання руху у напрямі до припинення потоку свідомості і втечі від психічного болю і нестерпного страждання.

- Загальним внутрішнім ставленням до суїциду є амбівалентність. Людина одночасно відчуває потребу вчинити самогубство і бажає порятунку та втручання інших.

▪ Загальним станом психіки є звуження когнітивної сфери. Суїцид можна охарактеризувати як швидкоплинне афектне й інтелектуальне звуження свідомості з обмеженням використання можливостей.

▪ Загальною дією під час суїциду є агресія (втеча від проблеми). Втеча – це намір людини віддалитися від зони лиха.

▪ Загальним комунікативним актом під час суїциду є повідомлення про свій намір. Люди, які мають намір скоїти самогубство свідомо або несвідомо подають сигнали лиха, скаржаться на безпорадність, шукають можливості порятунку.

▪ Загальною закономірністю суїциду є відповідність суїцидальної поведінки загальному стилю поведінки протягом життя. Суїцидальній поведінці можна знайти відповідності у стилі й характері поведінки людини протягом її життя.

При профілактиці суїцидальної поведінки варто звернути особливу увагу на такі групи осіб:

– молодь із порушенням міжособистісних відносин, «самотні», які зловживають алкоголем чи наркотиками, відрізняються девіантною чи кримінальною поведінкою;

– надто критичні до себе;

– особи, які недавно пережили приниження чи трагічні втрати;

– особи, фрустровані невідповідністю між очікуваними успіхами і реальними досягненнями;

– особи, які страждають від хвороб чи покинуті оточенням;

– особи, які проживають у проблемних сім'ях

– особи із затяжним депресивним станом;

– особи із родин, у яких були випадки суїциду.

Отже, знання про зазначені вище ознаки, загальні риси суїцидальної поведінки та інформація про те, які власне особи відносяться до «групи ризику» стосовно суїциальних проявів, допоможуть зрозуміти, як краще запобігти цьому лиху, тобто, як правильно здійснити профілактичну роботу.

За О. Безпалько, соціальна профілактика – це напрям соціально-педагогічної діяльності, що передбачає комплекс соціальних, економічних, політичних, правових, медичних, психолого-педагогічних заходів, спрямованих на попередження, обмеження, локалізацію негативних явищ у соціальному середовищі [1, с. 51].

Соціальну профілактику суїцидальної поведінки студентів може здійснювати психолог, соціальний педагог, куратор студентської академічної групи. Система соціальної профілактики суїциду у закладах вищої освіти складається із таких компонентів:

а) інформаційна просвіта (створення у навчальному закладі інформаційного куточка з методичною літературою, адресою і телефонами довіри, даних про режими роботи кризових центрів, центрів практичної психології і соціальної роботи з молоддю, спеціалізованих відділень лікарень; проведення семінарів, лекцій, диспутів, тренінгів зі студентами, викладачами, батьками студентів щодо такого явища, як суїцид, про альтернативи вирішення проблем в житті, цінність життя, подолання депресивних станів, стресу, про особливості спілкування із потенційним суїцидентом, методи впливу на таку людину);

б) створення позитивного психологічного клімату у навчальному закладі і сім'ї (виконання усіх планових заходів з культурної, громадської, виховної роботи, які сприяють формуванню позитивних громадянських, естетичних почуттів, духовності студентів і викладачів);

в) психологічна та педагогічна діагностика суїцидальних тенденцій (привертання уваги в процесі спостереження на фактори ризику суїцидальності студентів, виявлення ознак емоційних порушень, використання спеціальних психодіагностичних методів, наприклад, анкетування);

г) психологічне консультування студентів (консультативна робота з батьками, викладачами і студентами, спрямована на зняття провокуючих факторів);

д) психолого-педагогічна корекція суїцидальних тенденцій (підвищення або розвиток позитивної самооцінки цінності особистості, її соціального статусу в групі; профілактика порушень психічного здоров'я; навчання конструктивним поведінковим реакціям у проблемних ситуаціях; навчання технікам керування емоціями, зняття емоційного напруження);

е) систематичний контроль і врахування динаміки змін в особистості та поведінці студентів (полягає у неперервному моніторингу ознак, тенденцій, ризиків суїцидальної поведінки студентів на всіх етапах роботи);

є) переадресування у разі необхідності до медичних спеціалістів, соціальних служб [2, с. 47-48].

Профілактична допомога людині, у якої присутні думки про самогубство полягає у:

- 1) своєчасній діагностиці і відповідному лікуванні;
- 2) активній емоційній підтримці;
- 3) заохоченні її позитивної спрямованості.

Висновки

Таким чином, проблема самогубств є дуже актуальною у наш час, тому важливо застосовувати профілактичні заходи щодо попередження виникнення цього лиха, особливо серед молодого покоління. А система

соціальної профілактики у закладах вищої освіти включає в себе: інформаційну просвіту, створення позитивного психологічного клімату у навчальному закладі і сім'ї, психологічна та педагогічна діагностика суїцидальних тенденцій, психологічне консультування студентів, психолого-педагогічна корекція суїцидальних тенденцій, систематичний контроль і врахування динаміки змін в особистості та поведінці студентів, переадресування у разі необхідності до медичних спеціалістів, соціальних служб. Найважливішим завданням профілактики є створення соціального інтересу збереження життя, формування настанови, що в житті завжди є вихід із будь-яких ситуацій.

Використані джерела

1. Безпалько О. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі / О. Безпалько. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.
2. Рибалка В. Психологічна профілактика суїцидальних тенденцій в учнівської молоді / В. Рибалка // Практична психологія і соціальна робота. – 2007. – №10–11. – 128 с.
3. Суїцидальна поведінка як соціально-психологічне явище [електронний ресурс]. – Режим доступу: https://studexpo.ru/94528/psihologiya/suyitsidalna_povedinka_sotsialno_psihologichne_yavische.

Dmitruk Yulia

SOCIAL PREVENTION OF SUICIDAL BEHAVIOR OF STUDENTS

The article is devoted to the peculiarities of social pedagogical work on the prevention of suicidal behavior among student youth. The article deals with the essence of the phenomenon of suicide and the existing methods and techniques of prevention of suicidal behavior, the relevance of this question.

Key words: social prophylaxis, suicide, suicidal behavior, social pedagogical activity.

Дрозд Вікторія,
студентка магістратури
психолого-педагогічного факультету
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук
Л. Б. Махоткіна

СОЦІАЛЬНА РЕКЛАМА ЯК ОКРЕМИЙ ВИД КОМУНІКАЦІЇ

У статті подано визначення соціальної реклами як форми масової комунікації, змістовною основою якої є інформація про соціальні проблеми суспільства, адресованої суспільству з метою стимулювання їх цивільної, соціально схваленої активності в контексті традиційних для суспільства етичних цінностей. З цією метою продемонстровано різні підходи до визначення видів реклами, показано місце в них досліджуваного поняття та розглянуто класифікації самої соціальної реклами. Зазначено характерні особливості цього виду комунікації.

***Ключові слова:** соціальна реклама, класифікація соціальної реклами, мета, завдання, способи поширення соціальної реклами.*

Постановка проблеми. Соціальна реклама – інформаційний феномен і важливий інструмент у формуванні цивілізованого суспільства. За її допомогою можна окреслити проблеми соціуму й визначити шляхи їх розв'язання. Особливість соціальної реклами полягає ще й у тому, що вона одночасно є видом мистецтва, компонентом соціальної політики та механізмом впливу на формування громадської думки. Через систему образів, мовних засобів рекламні ідеї висвітлюють те, що хвилює суспільно-активних членів держави.

Соціальна реклама як досить молодий напрям у сфері суспільних комунікацій України поступово й неухильно розвивається та здобуває в системі засобів масової комунікації та лінгвістики своє місце. Саме визначення такого специфічного виду реклами як соціальна ще на стадії усвідомлення та дослідження. Тому результати такої наукової розвідки будуть актуальними та необхідними для сучасної системи засобів масової комунікації.

Проблематику соціальної реклами як окремого виду комунікації у своїх роботах піднімали вітчизняні та зарубіжні вчені: О. І. Бугайова [1], Г. А. Козубова [3], Р. М. Колядюк [4], М. І. Пискунова [5] та інші.

Мета статті – висвітлення соціальної реклами як особливого виду комунікації, визначення специфічних рис та характеристик соціальної реклами.

Результати дослідження. Відповідно до Закону України «Про рекламу», соціальною рекламою є «інформація будь-якого виду, розповсюджена в будь-якій формі, яка спрямована на досягнення суспільно корисних цілей, популяризацію загальнолюдських цінностей і розповсюдження якої не має на меті отримання прибутку» (ст. 1 Закону України «Про рекламу») [2].

Простежимо процес поступового окреслення соціальної реклами як окремого виду комунікації, зокрема, та виду реклами загалом і, відповідно, смислового наповнення поняття «соціальна реклама» на прикладі різних класифікацій соціальної реклами.

Є різні підходи до визначення видів реклами. Американські вчені пропонують такі критерії поділу: об'єкт реклами, її суб'єкт, засоби реалізації й мета реклами [4].

Крім того, класифікують рекламу залежно від способу впливу: раціональна (предметна) реклама (звернена до розуму потенційного покупця, наводить аргументи, щоб його переконати) й емоційна, або асоціативна (впливає через асоціацію ідей, шляхом відтворення обстановки), і способу вираження: «жорстка» (має короткострокові цілі) та «м'яка» (розрахована на середні терміни впливу на споживача) [1].

Вітчизняний учений Є. В. Ромат пропонує більш розширені критерії класифікації реклами:

- тип спонсора реклами: реклама від імені виробника, торгових посередників, приватних осіб, державних та інших суспільних інститутів. Соціальна реклама може бути ініційована та профінансована будь-яким із перерахованих спонсорів;

- тип цільової аудиторії: направленість на сферу бізнесу чи індивідуального споживача.

- сконцентрованість на певному сегменті аудиторії: селективна (вибіркова) та масова реклама. Соціальна реклама відповідає такій диференціацію, оскільки може бути спрямована на окремі категорії громадян (водіїв, пішоходів, молодих мам, молодь тощо) або на всіх членів спільноти;

- територія, охоплювана рекламною діяльністю: локальна, регіональна, загальнонаціональна та міжнародна. Соціальна реклама переважно є національною чи регіональною, рідше – міжнародного та місцевого значення;

– суб'єкт рекламної діяльності: реклама конкретного товару, фірми, певної ідеї тощо. Останнє є основою соціальної реклами;

– мета рекламної кампанії: формувати попит, збут, сприяти позиціонуванню та перепозиціонуванню товару тощо. У цьому критерії соціальний аспект відсутній, хоча в загальноприйнятій класифікації саме за ним соціальна реклама окреслена як окремий вид реклами;

– спосіб впливу (за Б. Геклом): зорова, слухова, візуально-нюхова, візуально-слухова реклама. Більшість способів цілком прийнятні для просування реклами соціального спрямування;

– характер впливу: жорстка та м'яка реклама. Соціальна реклама може бути реалізована як у різкій, так і делікатній формі;

– засоби передачі рекламного звернення: друкована (поліграфічна), газетна, журнальна, радіо-, телевізійна, реклама на транспорті тощо. Засоби поширення реклами соціального спрямування постійно доповнюються, оскільки вони є результатом науково-технічного прогресу суспільства [5].

Л. В. Березовець виділяє три головні групи суб'єктів соціальної реклами – державні органи, групи спеціальних інтересів і комерційні спонсори, зацікавлені в самопідпорядкованості потребам суспільства [3].

Соціальну рекламу Н. М. Лисиця характеризує як побутову та поділяє її на інформативно-культурну, інформативно-професійну, інформативно-запрошувальну, інформативно-виховну й інформативно-освітню [3].

Реалізують соціальну рекламу в різних формах: усній (радіо), письмовій (плакати, листівки, щити), зображальній (фотографія, значки, графіті, комп'ютерна графіка), комбінованій (кліпи, телевізійні ролики).

Соціальна реклама – важливий елемент політичної, економічної та морально-психологічної стабільності суспільства. Тому вона виконує ряд важливих функцій:

1) інформаційну – повідомляє про наявність певної суспільної проблеми, яка потребує негайного розв'язання;

2) освітню – пояснює причини виникнення соціальних негараздів і пропонує шляхи їх усунення;

3) виховну – формує такі моделі поведінки, які сприяють безконфліктному та комфортному спільному проживанню людей у суспільстві, задоволенню їхніх фізичних, моральних, естетичних і культурних потреб;

4) економічну – сприяє надходженню від громадян податків, за рахунок яких здійснюватиметься фінансування соціальних програм, проектів;

5) спонування до дії – «м'яка» реклама, яка викликає позитивні емоції, формує внутрішню готовність до дії, а потім саму дію та розрахована на довгострокий результат; «жорстка» – має агресивний характер, шокує, показує соціальне явище з негативного боку, тому спонукає споживача соціальної реклами на швидку реакцію [4].

Цілями соціальної реклами є: створення позитивних асоціацій, соціально значимих для кожного члена суспільства; утвердження та пропаганда моральних принципів (доброта, любов до ближнього, порядність, турбота про тварин та екологічні проблеми людства); схвалення благодійних акцій; удосконалення системи освіти, культурного рівня; формування смаків нації [1].

Тематику соціальної реклами можна класифікувати таким чином:

- пропаганда певного способу життя (охорона здоров'я, заняття спортом, правильне харчування та виховання, загальнолюдські цінності, міцні сімейні стосунки, радіаційна й хімічна безпека, раціональне природокористування);

- формування законослухняності, дотримання конституційних прав і свобод людини (сплата податків, право виборця, права жінок, літніх людей і дітей, толерантне ставлення до інвалідів, розвиток системи соціального страхування);

- виховання патріотизму (реклама до свят, ювілеїв, інших подій) [1].

Висновки

Діяльність у сфері соціальної реклами – це важлива інвестиція у майбутнє. Це необхідний і повноцінний інститут розвитку держави, оскільки у сучасному світі, з його надлишковими джерелами інформації, кризою традиційних інститутів соціалізації та викривленням поведінки людини, реклама є найвпливовішим засобом, який може забезпечити поінформованість великих груп населення, одночасну присутність у суспільній свідомості багатьох проблемних питань. Масова обізнаність щодо певної проблеми чи пропозиції щодо її вирішення забезпечують підвищення ефективності реалізації будь-якої соціальної програми.

Отже, соціальна реклама – це особливий вид розповсюджуваної некомерційної інформації, адресованої широким верствам населення стосовно актуальних соціальних проблем і явищ: насилля у сім'ї, наркоманія, ВІЛ/СНІД, тютюнопаління, репродуктивне здоров'я, здоровий спосіб життя, правопорушення, торгівля людьми тощо. Крім того, вона може містити іншу необхідну інформацію, яка сприяє обізнаності та формуванню поведінки у населення для розв'язання і запобігання цим проблемам і явищам.

Використані джерела

1. Бугайова О. І. Соціальна реклама як особливий жанр / О. І. Бугайова. – Харків: Культурологія, 2013. – С. 126.
2. Закон України «Про рекламу» від 23.02.2006, № 3480-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Козубова Г. А. Эффективность психологического воздействия социальной рекламы на ценности современной молодежи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 19.00.05 «Соціальна психологія» / Г. А. Козубова. – М., 2006. – 22 с.
4. Колядюк Р. Соціальна реклама – інструмент впливу на масову свідомість та стиль життя у суспільстві / Р. Колядюк // Теорія і практика соціальної реклами в Україні: [тези доповідей наукової конференції]. – К., 2004. – С. 44–45.
5. Пискунова М. И. Социальная реклама как феномен общественной рефлексии / М. И. Пискунова // Паблик Рилейшенз и реклама в системе коммуникаций. – М.: МГУ, 2004. – С. 171–194.

Drozd Victoryia

SOCIAL ADVERTISING AS A VARIOUS VIEW OF COMMUNICATION

The article defines social advertising as a form of mass communication, the content of which is the information on social problems of society, addressed to society, in order to stimulate their civil, socially approved activity in the context of the ethical values that are traditional for the society, due to the requirements of the transforming society. To this end, different approaches to the definition of types of advertising were first demonstrated, and the location of the subject under investigation was shown, then the classification of the social advertising itself was considered. The characteristic features of this type of communication are indicated.

Key words: social advertising, classification of social advertising, purpose, tasks, ways of distributing social advertising.

Ігнатова Катерина,
студентка IV курсу
факультету початкового навчання
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Т. М. Позняк

ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ШКІЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Стаття присвячена проблемі психологічної безпеки шкільного середовища. Під час аналізу різних підходів та поглядів щодо психологічної безпеки обґрунтовано, що вона є психічним станом та фундаментальним критерієм функціональності навчально-виховного середовища.

Ключові слова: безпека, психологічна безпека, шкільне середовище.

Постановка проблеми. Останнім часом все більш актуальною проблемою, яка об'єднує навколо себе зусилля психологів та педагогів, стає проблема психологічної безпеки.

Зараз немає єдиного загальноприйнятого наукового визначення поняття «безпека». Ця категорія відзначається глобальністю і застосовується до багатьох процесів різних аспектів буття та в кожному конкретному випадку відображає специфічні ознаки безпеки суб'єкта, включаючи загальні характеристики.

Аналіз наукових публікацій показав, що на сьогодні існують різні підходи до розуміння сутності поняття безпеки. Дослідники розглядають безпеку як:

– стан об'єкта (системи, процесу), за якого виключається можливість виникнення небезпечної події або її наслідки мінімізуються (В. Джигирей, В. Заплатинський, В. Жидецький та ін.);

– здатність, властивість об'єкта (системи, процесу) протистояти небезпечним станам або виключати можливість їх виникнення (С. Боголюбов, П. Белов, М. Зубок та ін.);

– сукупність умов діяльності або зовнішнього середовища, у яких виключено негативний вплив на об'єкт (С. Рошін, Т. Кабаченко Г. Смолян та ін.);

– систему заходів, спрямованих на забезпечення захисту об'єкта від впливу небезпечних ситуацій чи подій (С. Городянка, А. Папкін та ін.).

Метою цієї статті є характеристика теоретичних засад психологічної безпеки шкільного середовища.

Результати дослідження. Безпека – це таке явище, без якого не можуть нормально розвиватися ні особистість, ні соціальна організація, ні суспільство. Життя і здоров'я визначаються як найвищі людські цінності та є показником цивілізованості суспільства. Відповідно до теорії самоактуалізації особистості А. Маслоу, серед базових потреб людини (не беручи до уваги фізіологічного рівня) 70 % належить потребам у безпеці й захисті. Сучасна людина в умовах стрімких змін оточуючого світу для успішної самоактуалізації та самореалізації особливо потребує безпечних умов освіти. Безпечне освітнє середовище – це, перш за все, здорові учні та вчителі. Це, в першу чергу, психологічне здоров'я, яке характеризується загальним душевним комфортом.

Психологічна безпека освітнього середовища, яка визнається багатьма вченими складовою загальнонаціональної безпеки, сьогодні належить до числа

найбільш важливих проблем як психолого-педагогічної науки й практики, так і суспільства загалом. До цього часу більшість дослідників не прийшли до спільного розуміння цього феномена. П. Беляєва так трактує поняття психологічної безпеки: «Психологічна безпека – це психічний стан, обумовлений характером освітньої сфери і специфікою її відображення школярем, який проявляється у переживанні ним своєї захищеності, упевненості та задоволенні собою як особистістю і суб'єктом діяльності, а також своїми соціальними відносинами» [5].

Психологічна безпека особистості проявляється у її здатності зберігати врівноваженість, стійкість, спокій, гарне самопочуття в соціумі з наявними психотравмуючими впливами; чинити опір деструктивним факторам. Психологічну безпеку особистості, на думку дослідників, можна розглядати на таких рівнях:

- на рівні суспільства – як характеристику національної безпеки, у структурі якої виокремлено соціальну безпеку, що складає основу розвитку суспільства та забезпечує його стійкий стан, оптимальне задоволення потреб населення, якість життя, створення умов для всебічного розвитку особистості на основі соціокультурних особливостей держави;

- на рівні локального середовища життєдіяльності людини – сім'ї, найближчого оточення, референтної групи, навчальної групи тощо;

- на рівні особистості, у якій виникає переживання власної захищеності або незахищеності в ситуаціях, коли можна говорити про розуміння проявів психологічного насильства, або в ситуаціях, коли

наявні конкретні поведінкові дії, що спричиняють порушення безпеки іншої людини чи саморуйнування [1].

Особистісний підхід розглядає різні компоненти психологічної безпеки з точки зору суб'єктів взаємодії. На думку І. Баєвої [1], психологічну безпеку можна розглядати як:

- процес, оскільки психологічна безпека створюється щоразу, коли зустрічаються учасники середовища;
- стан, який забезпечує базову захищеність особистості;
- властивість особистості, що характеризує її маніпулятивну чи діалогічну спрямованість.

Розрізняють також різні види станів психологічної безпеки, що здатна виявити стійкість у середовищі з певними параметрами, зокрема й із психотравмуючими впливами:

1) стан повної психологічної безпеки (стійкість особистості до зовнішніх і внутрішніх впливів);

2) відсутність психологічної безпеки (схильність до зривів у функціонуванні особистості, які виявляються в поведінці та діяльності);

3) стан "прихованої" психологічної незахищеності (як можливість переходу до станів «1» та «2» під дією зовнішніх і внутрішніх факторів).

Багато педагогів та психологів (П. І. Беляєва, С. Вершловський, Н. Вітюк, В. Рубцов, О. Лебедєв, В. Слободчиков та ін.) ключовою психологічною характеристикою шкільного середовища вважають безпеку, а психологічно безпечне освітнє середовище – умовою для позитивного особистісного зростання його учасників. Психологічно безпечне освітнє середовище – це середовище взаємодії, вільне від проявів психологічного насилля, яке має значущість для суб'єктів навчально-виховного процесу.

На жаль, порушення безпеки в освітньому середовищі можна побачити чи не щодня. Це з одного боку – приниження вчителем учня, упереджене ставлення, небажання зрозуміти школяра, допомогти, байдужість до внутрішнього світу дітей, їхніх проблем. Водночас з іншого – небажання вчитися, недисциплінованість учнів, неповага до вчителя, грубість. Переповнені класи, де буває важко зберегти спрямованість на навчання, і вчитель не встигає приділити індивідуальну увагу максимальній кількості учнів, де педагоги майже не стежать за дисципліною, неприйняття інших культур, відчуження й упереджене ставлення до учня однолітків і вчителів, напруженість у стосунках та невідповідність вимогам – все це чинники, які знижують безпечність освітнього середовища.

Головну роль у створенні психологічно безпечного шкільного середовища відіграє вчитель. Особистісно зорієнтована педагогіка визнає, що існує пряма залежність між здоров'ям та емоційним

комфортом дітей, педагогів і характером їхньої взаємодії. Результати наукових досліджень свідчать, що за рівних умов навчання у класах з авторитарним, суворим, недоброзичливим педагогом захворюваність утричі вища, а неврологічних розладів – удвічі більше, ніж у класах зі спокійним та урівноваженим педагогом.

Педагогу, який здатен створити та підтримувати психологічно безпечне середовище, притаманні такі риси (за моделлю Г. Метко):

1. Високий рівень культури професійного здоров'я, тобто «здатність зберігати й активізовувати компенсаторні, захисні, регуляторні механізми, що забезпечують працездатність, ефективність праці та розвиток особистості вчителя».

2. Сформована особистісно зорієнтована професійна позиція педагога, спрямована на успіх та оптимізм, створення атмосфери толерантності.

3. Високий рівень комунікативної, соціально-психологічної компетентності, що передбачає пізнання особистості учнів, формування культури спілкування, готовності до створення сприятливого психологічного клімату в колективах учнів.

4. Саногенне мислення, що дозволяє дорослому не ображатися на дитину, справлятися з розчаруванням у ситуації невдачі, правильно розуміти емоційні реакції учня і допомагати йому позбавитися таких станів; переключатися на позитивно забарвлені образи; очікувати на успіх у майбутньому; адекватна самооцінка.

5. Сформований індивідуальний стиль педагогічного спілкування, що гармонізує особистість учителя, адже стиль спілкування педагога впливає на емоційний стан школярів, на формування багатьох рис їхньої особистості, на рівень пізнавальної активності, психологічний клімат в учнівському колективі.

Висновки

Створення умов для психологічного комфорту і сприйняття учнем навчання як радісної праці – одне з головних і принципових завдань вчителя. Серед умов комфорту учні молодших класів виділяють стосунки з однокласниками, високі оцінки, позитивні емоції, стосунки в родині, процес засвоєння знань та ін. Найбільшої уваги у створенні безпечного середовища потребують учні 1-х класів, оскільки вони перебувають у нових соціальних умовах під час періоду адаптації до шкільного життя.

Задоволеність спілкуванням та доброзичливим стосунками всіх учасників освітнього середовища проявляється в емоційному комфорті особистості, бажанні висловлювати свою точку зору й думки, повазі до себе, особистій гідності, бажанні звертатися за допомогою, увазі до особистих проблем і труднощів решти дітей та дорослих.

Такі умови характеризують безпечне шкільне середовище і є запорукою успішного розвитку особистості.

Використані джерела

1. Баева И. А. Психологическая безопасность образовательной среды: теоретические основы и технологии создания / дис. д-ра психол. наук; 19.00.07. – СПб., 2002. – 386 с.
2. Жукова Л. Психологічна безпека освітнього середовища // Психолог. – 2011. – №10 (442). – С. 13–17.
3. Лисина Е. Образовательная структура в области безопасности жизнедеятельности // Основы безопасности жизни. – 2004. – № 4 – С. 40–44.
4. Маслоу А. Г. Мотивация и личность. – СПб : Питер, 2003. – 352 с.
5. Беляева П. И. Психологическая безопасность школьника как психическое состояние // Вестник НГУ. – 2011. – № 64. – С. 73–76.

Ignatova Katerina

THE PSYCHOLOGICAL SAFETY OF THE SCHOOL ENVIRONMENT

The article is devoted to the problem of school environment psychological safety. While analyzing different approaches and views on psychological safety, it has been proved that it is a mental state and fundamental criterion for the functionality of the educational environment.

Key words: *safety, psychological safety, school environment.*

Клименко Олександра,
студентка магістратури
психолого-педагогічного факультету
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Л. М. Рось

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У ПРОФОРІЄНТАЦІЙНІЙ РОБОТІ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ-ІНТЕРНАТАХ

У статті розкривається сутність, мета та основні завдання соціального педагога щодо профорієнтаційної роботи в загальноосвітніх школах-інтернатах. Увага акцентується на змістовній характеристиці кожного з етапів профорієнтаційної діяльності соціального педагога загальноосвітньої школи-інтернат.

Ключові слова: соціальний педагог, профорієнтація, профорієнтаційна діяльність, професійна орієнтація, професійне самовизначення, загальноосвітня школа-інтернат.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми про роль соціального педагога у профорієнтаційній роботі у загальноосвітніх школах-інтернатах полягає у необхідності надання всебічної допомоги учнівській молоді у виборі майбутньої професії. Профорієнтація є одним з найважливіших напрямів роботи соціального педагога в школі-інтернаті, оскільки саме від її результатів залежить майбутнє професійне визначення випускників таких навчальних закладів.

Проблемні питання профорієнтаційної роботи в освітніх закладах висвітлені у працях М. Пряжникова, Є. Климова. Вони дали наукове обґрунтування профорієнтації, класифікували загальні методи профорієнтаційної роботи в загальноосвітніх закладах, визначили причини необхідності її проведення.

Суттєва характеристика соціально-педагогічного підходу до профорієнтаційної роботи соціального педагога відображена у дослідженнях Н. Заверіко, Л. Міщик, які розглядають стан проблем професійної орієнтації учнів загальноосвітньої школи на сучасному етапі розвитку суспільства.

Мета цієї статті: розкрити роль соціального педагога у профорієнтаційній роботі у загальноосвітніх школах-інтернатах.

Видатний український педагог В. Сухомлинський зазначав, що орієнтація вихованців на професійну діяльність у системі загальної освіти потребує наукового переосмислення, результатом якого має бути впровадження в освітню практику нового змісту навчально-виховної роботи, нових форм профорієнтаційної роботи, адже школярі повинні не тільки отримувати знання у школі, а й готуватися до професійної діяльності, і бажано, щоб ця діяльність відповідала їхнім особистісним якостям і одночасно користувалася попитом на ринку праці. Свого часу педагог у статті «Виховувати любов до праці» порушував питання про значні недоліки у виховній роботі серед юнаків і дівчат старших класів, у вихованні правильних поглядів на працю, правильних естетичних поглядів і моралі. Він говорив про те, що система виховної роботи в школі була мало пов'язана з майбутньою трудовою діяльністю учнів. На лекціях і під час бесід, на конференціях читачів і на диспутах учні захоплюються величними образами патріотів-трудівників різних галузей народного господарства. Але в побудові виховних бесід та інших заходів допускається та помилка, що учні бачать часто тільки наслідки трудового героїзму людей, їх приваблює поезія праці здебільшого в її результатах. Педагоги не достатньо звертають увагу учнів на ті труднощі, з якими вони зустрінуться в майбутньому, не показують їм того простого, буденного, звичайного, що є водночас високим, прекрасним, поетичним тільки при тій умові, коли людина розуміє, в ім'я чого вона перемагає труднощі на своєму шляху [2].

Результати дослідження. Свідомий професійний вибір кожної молодої людини сприяє кращій підготовці кваліфікованих, творчих фахівців для різних галузей господарської діяльності, науки, освіти, техніки і культури; попереджує плінність кадрів; забезпечує створення соціального комфорту в суспільстві.

Вибір професії – важлива соціальна проблема. Помилка, допущена під час вибору, – це не тільки невдача однієї людини, вона має більше серйозні соціальні наслідки. Разом з тим, це й особиста проблема: вид трудової діяльності, яку обирає особистість, суттєво впливає на все її життя. Через виробничу сферу людина виявляє своє ставлення до світу. Саме діяльність визначає місце людини в цьому світі. Отже, професійна орієнтація – справа як особиста, так і соціальна.

Професійна орієнтація як елемент соціальної адаптації особистості має входити у життя людини поступово, починаючи з раннього дитинства. Вчені підкреслюють, що кожна дитина повинна знати вартість речі, якою вона користується, кількість праці, що в неї вкладена, естетичну цінність і корисність. У шкільному віці особистість вже має орієнтуватися у світі нових і традиційних професій, розуміти їхню сутність, особливості роботи, шляхи одержання професії, вміти

правильно оцінити свої професійні схильності тощо. Цей період у соціальному становленні особистості є особливо сприятливим для підготовки дитини до вибору професії, оскільки вона вже є достатньо свідомою та рефлексивною особистістю, щоб оцінити власні здібності і одночасно ще не має психологічних комплексів, обмежень, «зашореності» дорослого.

Професійна орієнтація є важливим елементом процесу соціалізації учнів середньої та старшої загальноосвітньої школи, в тому числі і школи-інтернату. Специфічна соціальна активність підлітка полягає у більшій сприйнятливості до засвоєння норм, цінностей, способів поведінки, які існують у світі дорослих. Використовуючи доцільні засоби профорієнтації, можна створювати позитивні умови для соціалізації особистості підлітка, готувати його до життя, допомогти йому вирішувати його соціально-педагогічні проблеми. Головною метою соціального педагога у профорієнтаційній роботі з учнем є підготовка його до вибору професії у відповідності до індивідуально-психологічних особливостей, можливостей і потреб ринку праці в кадрах та сприяння розвитку його професійних інтересів і нахилів.

Загальноосвітня школа-інтернат – навчальний заклад з цілодобовим перебуванням учнів, створений з метою виховання та навчання дітей, формування у них навичок самостійного життя та всебічного розкриття творчих здібностей.

Професійна орієнтація, профорієнтація, вибір професії або орієнтація на професію (лат. *professio* – рід занять і фр. *orientation* – установка) – система науково обґрунтованих заходів, спрямованих на підготовку молоді до вибору професії (з урахуванням особливостей особистості і потреб народного господарства в кадрах), на надання допомоги молоді у професійному самовизначенні та працевлаштуванні [3; 4].

Основними напрямками професійної орієнтації є:

- професійне інформування – ознайомлення різних груп населення з сучасними видами виробництва, станом ринку праці, потребами господарського комплексу у кваліфікованих кадрах, змістом і перспективами розвитку ринку професій, формами та умовами їх освоєння, вимогами, що пред'являються професіями до людини, можливостями професійно-кваліфікаційного зростання і самовдосконалення у процесі трудової діяльності;

- професійне консультування – надання допомоги людині у професійному самовизначенні з метою прийняття усвідомленого рішення про вибір професійного шляху з урахуванням його психологічних особливостей і можливостей, а також потреб суспільства;

- професійний підбір – надання рекомендацій людині про можливі напрямки професійної діяльності, найбільш відповідних його психологічних, психофізіологічних, фізіологічних особливостей, на

основі результатів психологічної, психофізіологічної та медичної діагностики;

- професійний відбір – визначення міри професійної придатності людини до конкретної професії (робочого місця, посади) відповідно до нормативних вимог;

- професійна, виробнича і соціальна адаптація – система заходів, що сприяють професійному становленню працівника, формування у нього відповідних соціальних і професійних якостей, установок і потреб до активної творчої праці, досягненню вищого рівня професіоналізму»;

- професійне виховання – формування у молоді працьовитості, працездатності, професійної відповідальності, здібностей і схильностей;

- професійний розвиток особистості та підтримка професійної кар'єри, включаючи зміну професії та професійну перепідготовку.

Для проведення професійної орієнтації потрібно керуватися соціально-економічними характеристиками професій, знати перспективи розвитку професії, райони поширення професій, рівень доходів професіоналів, шляхи отримання кваліфікації та перспективи професійної кар'єри, а також особливості ринку праці. Крім цього, слід користуватися технологічними характеристиками, що включають опис виробничих процесів і професійних завдань; медико-фізіологічними і санітарними характеристиками умов праці з переліком показань і протипоказань; вимогами професій до індивідуальних особливостей людей. Зведений документ такого роду називається професіограмою.

На думку дослідників, професійна діяльність соціального педагога загальноосвітнього навчального закладу обумовлює допомогу учням у професійному самовизначенні. При цьому специфіка роботи визначає можливість і необхідність організації спільної роботи фахівців різних професійних галузей, а саме: медиків, психологів, фахівців центрів зайнятості населення й інших. Так, за допомогою медиків можливі організація просвітницьких заходів і попередні висновки про професійну придатність майбутніх фахівців. Допомога психологів припускає проведення діагностичних і просвітницьких заходів у даному напрямі. Фахівці центрів зайнятості населення можуть допомогти в наданні актуальної інформації про ринок праці [5].

У сучасному суспільстві актуально й гостро постає проблема конкретної соціально-педагогічної, психологічної допомоги кожній людині в її професійному самовизначенні. Завдання соціального педагога у цій ситуації ми вбачаємо у наданні старшокласникові соціально-психологічних засобів розв'язання його особистісних проблем, які пов'язані з професійним самовизначенням. Отже, зміст профорієнтаційної діяльності соціального педагога реалізується через соціально-педагогічний супровід та підтримку процесу професійного самовизначення старшокласників.

Ми поділяємо думку Л. Мітіної [6], згідно з якою об'єктом професійного розвитку й формою реалізації творчого потенціалу людини у професійній праці є інтегральні характеристики особистості, вони є психологічною основою, яка необхідна в усіх професійних видах діяльності.

Виходячи із зазначеного, вважаємо за доцільне виділити наступні інтегральні утворення особистості, які впливатимуть на успішність професійного життя старшокласників у майбутньому: *спрямованість* (переконання, мотивація), *самосвідомість* (потреба в самореалізації), *відповідальність* (соціальна готовність, ділове співробітництво), *асертивність* (активність особистості).

Виходячи з цього, за змістом профорієнтаційну діяльність соціального педагога з старшокласниками загальноосвітньої школи можна розділити на чотири етапи. Відразу зауважимо, що кожний з етапів вирішує основне завдання – становлення успішної особистості через формування та розвиток чотирьох інтегральних якостей затребуваної особистості, які визначені вище.

Л. Мітіна розкриває змістовну характеристику кожного з етапів профорієнтаційної діяльності соціального педагога інтернатного навчального закладу. Перший етап – це ціннісно-мотивуючий або підготовчий, хронологічно він є характерним для учнів 10 класу. Основні завдання цього етапу:

- інформування учнів про конкурентоздатність, успішність, про умови, чинники й результати їх розвитку;
- діагностика особливостей особистісного розвитку, спрямованості, самосвідомості, відповідальності й асертивності, перешкод, які заважають успішному усвідомленому самовизначенню;
- обробка результатів діагностування здійснюється самими учнями, (звичайно, з допомогою соціального педагога), що підсилює мотивацію до самопізнання й сприяє продовженню розпочатої роботи.

Коротко охарактеризуємо *спрямованість особистості* як провідну інтегративну якість першого етапу профорієнтаційної діяльності соціального педагога зі старшокласниками. Сутність спрямованості полягає в тому, що вона дає відповіді на питання не стільки про те, чого хоче людина, скільки про те, чому вона цього хоче, а відтак визначає її поведінку й діяльність. Вона виступає визначальним психологічним чинником вибору професійних шляхів, професіоналізації. На думку Л. Мітіної, чинником професійного розвитку є внутрішнє середовище особистості, її активність, потреба в самореалізації.

Переходячи до характеристики другого етапу – рефлексивного, зазначимо, що він за часом також припадає на 10 клас і має такі завдання:

- активізація самопізнання та самовивчення;

- сприяння нагромадженню нової, глибокої інформації старшокласника про себе, про свої професійні можливості, про інших;
- створення умов для формування позитивної самооцінки (робота з педколективом та батьками);
- допомога відчувати прагнення до самореалізації.

Фундаментальною умовою розвитку інтегральних характеристик особистості є усвідомлення нею необхідності зміни, перетворення свого внутрішнього світу й пошук нових можливостей самореалізації у професійній праці, тобто, підвищення рівня професійної самосвідомості. *Самосвідомість* – це динамічна система уявлень людини про саму себе, усвідомлення нею своїх фізичних, інтелектуальних та інших якостей, самооцінка цих якостей, а також суб'єктивне сприйняття зовнішніх чинників, що впливають на неї. *Самосвідомість* – це усвідомлення себе у кожному з трьох просторів життєдіяльності: у системі своєї діяльності, у системі спілкування й у системі власної особистості.

Таким чином, позитивним результатом рефлексивного етапу формування конкурентноздатної особистості буде усвідомлення старшокласником своїх потенційних можливостей; перспективи особистісного й професійного росту пробуджують його до постійного експериментування, яке розуміється як пошук, творчість, можливість вибору. Головним елементом цієї ситуації професійного розвитку є можливість і необхідність робити вибір, а значить, почувати свою свободу, з одного боку, й свою відповідальність за все, що відбувається й відбудеться, з іншого.

Третій етап профорієнтаційної діяльності соціального педагога ми називаємо практично-проектувальний, за часом – це перший семестр одинадцятого класу. Він передбачає:

- усвідомлення власних способів мислення, діяльності, особистісних властивостей шляхом спостереження, протиставлення, інтерпретації точок зору позицій, способів й прийомів сприйняття й поведінки;
- вибір й прийняття рішення діяти, відчуття своєї незалежності й здатності змінити своє життя у чомусь принциповому, важливому;
- моніторинг соціально – професійного розвитку (контроль сформованості професійно важливих якостей);
- особистісне проектування, в основі якого лежить проект професійного зростання в межах актуального та потенційного майбутнього.

На цьому етапі відповідальність є тією інтегративною характеристикою, яку ми повинні розвивати та формувати. Відповідальність постає як результат інтеграції всіх психічних функцій особистості: суб'єктивного сприйняття навколишнього середовища, оцінки власних чуттєвих ресурсів, емоційного ставлення до обов'язку, волі.

Соціальну відповідальність ми розуміємо як генералізуючу якість, що характеризує соціальну типовість особистості, тобто, її здатність дотримуватися у своїй поведінці й діяльності прийнятих у суспільстві соціальних норм, уміння об'єктивно прогнозувати, проектувати власні дії, здійснювати адекватну самооцінку й самоконтроль, активно й соціально значуще виявляти свої індивідуальні здібності, виконувати рольові обов'язки та звітувати за власні дії.

Четвертий етап є заключним (другий семестр одинадцятого класу), й ми його називаємо діяльнісним, у межах якого реалізується головна мета нашої роботи: старшокласники презентують проект свого професійного життя, обговорюють свої труднощі, проблеми, рецидиви поведінки та отримують відкрити й довірливу емпатію, розуміння, допомогу, заохочення за здійснення змін у власній поведінці. Цей етап вирішує такі завдання:

- реальна можливість самоствердження старшокласників через включення в особистісно-значиму й соціально-схвалену діяльність;
- відпрацювання умінь здійснювати самостійний, усвідомлений вибір на основі всебічного аналізу й прийняття за нього відповідальності;
- відчуття впевненості в своїх силах й можливостях щодо професійного самовизначення;
- оволодіння вміннями й навичками впевненої поведінки, набуття культури поваги однієї людини до іншої;
- формування власного професійного плану й розвиток здатності до його реалізації;
- самоусвідомлення кожним ефективних засобів діяльності, спілкування й поведінки в цілому;
- закріплення реальної здатності діяти для досягнення мети [6].

Серед основних напрямів професійної орієнтації учнів домінуючим є професійне консультування. Адже у рамках профорієнтаційного напрямку не можна не відзначити важливість консультативної роботи (її індивідуальної та групової форм). У ході консультацій необхідно давати учням інформацію про необхідність максимально серйозно підходити до питання про вибір професій, про можливості проходження діагностичних заходів, про необхідність співвідносити свої потенційні й наявні можливості з вимогами до визначених професій (складання психограм, професіограм тощо), про те, в яких навчальних закладах можна продовжити навчання, отримати професійну підготовку (пропонуючи подібну інформацію, варто звертати увагу учнів на необхідність оплачувати навчання, в якому обсязі буде стягуватись оплата, які умови вступу тощо).

Висновки

Орієнтація вихованців на професійну діяльність у системі загальної освіти потребує наукового переосмислення, результатом якого повинно

бути впровадження в освітню практику нового змісту навчально-виховної роботи, нових форм профорієнтаційної роботи, адже школярі повинні не тільки отримувати знання у школі, а й готуватися до професійної діяльності, і бажано, щоб ця діяльність відповідала їхнім особистісним якостям і одночасно користувалася попитом на ринку праці

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому дослідженні та вивченні соціально-педагогічної роботи щодо профорієнтаційної діяльності з учнями загальноосвітніх шкіл-інтернатів.

Використані джерела

1. Пономаренко Л. Розвиток професійної орієнтації в Україні [Електронний ресурс] / Л. Пономаренко. – Режим доступу: <http://www.dnrb.gov.ua/datas>.

2. Сухомлинський В. Виховувати любов до праці [Електронний ресурс] / В. Сухомлинський. – Режим доступу: <http://www.dnrb.gov.ua>.

3. Романова Е. С. 147 популярных профессий: Психологический анализ и профессиограммы. 3-е изд, перераб. и доп. / Е. С. Романова. – М.: Аспект Пресс, 2011. – 416 с.

4. Пряжников Н. С. Теория и практика профессионального самоопределения: учебное пособие/ Н. С. Пряжников. – М.: МГППИ, 1999. – 97 с.

5. Моїсеєнко К. Особливості роботи соціального педагога в загальноосвітньому навчальному закладі / К. Моїсеєнко // Соціальний педагог (Шкільнийсвіт). – 2008. – №8. – С. 36-39.

6. Митина Л. М. Психология развития конкурентноспособной личности. – 2-е изд., стер. – М. : Изд.-во Моск. психолого-соц. ин-та; Воронеж: Изд.-во НПО «МОДЕК», 2003. – 408 с.

Klimenko Olexandra

THE ROLE OF THE SOCIAL EDUCATOR IN THE PROFESSIONAL ORIENTATION IN THE BOARDING SCHOOL

The article reveals the essence of the goal and major tasks of the social educator on vocational guidance work in the boarding schools. Emphasizes on the content characteristics of each of the stages of professional activity of the social educator of the secondary school.

Keywords: social teacher, vocational guidance, vocational activities, professional orientation, professional self-determination, boarding school.

Купець Сніжана,
студентка магістратури
психолого-педагогічного факультету
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
О. В. Михайленко

МІГРАЦІЙНІ НАМІРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

У статті розглянуто основні причини студентської міграції, серед яких виявлено як внутрішні, так і зовнішні чинники, що спонукають до міграції, а також її вплив на формування та ефективне використання освітнього потенціалу України. Визначено позитивні та негативні наслідки міграції для України та молоді, яка залишає межі країни, що призводить до втрати трудового потенціалу.

Ключові слова: міграція, молодь, студентство, студентська міграція.

Постановка проблеми. В умовах демографічної кризи значна увага держави має приділятися не лише проблемам розвитку людського капіталу, а і його збереженню та створенню гідних умов для його використання. Визначення саме таких пріоритетів вимагає від держави негайної оптимізації міграційної політики, чим сьогодні й переймається більшість країн. Україна також не є виключенням. У сучасних умовах наявність диплому про вищу освіту є потужним чинником подальшої міграції молодого українського фахівця, оскільки підвищує шанси як професійної реалізації взагалі, так і професійної інтеграції в приймаюче співтовариство, зокрема за кордоном.

Виїзд за кордон з метою навчання і професійної підготовки, як різновид інтелектуальної міжнародної міграції – невід’ємна характеристика сучасності. У ХХІ сторіччі знання і кваліфікація мають визначальне значення. Освіта, молодість і здоров’я – головні складові соціального ресурсу особи. Україна у цьому сенсі не виключення: все більше молодих українців прагнуть отримати підготовку і кваліфікацію міжнародного стандарту у закордонних університетах. Чим більша мобільність молоді, тим вище її подальша соціальна активність. У той же час, можливість вчитися за кордоном, що відкрилася для української молоді, загрожує Україні втратою інтелектуального потенціалу у разі неповернення після закінчення навчання.

До виїзду на заробітки молоду частину населення спонукає ціла низка причин. Серед них: неможливість знайти першу роботу, яка б відповідала не лише отриманій освіті, але й задовольняла власні амбіції, була високооплачуваною та дозволяла накопичувати професійний досвід, бажання бути матеріально незалежними від батьків, цікавість – змінити місце проживання, побачити світ.

Питаннями освітньої та студентської міграції займалися вітчизняні науковці такі як Л. Безтелесна, Г. Заремба, Ю. Чекушина та інші.

Дослідженню міграційних процесів студентської молоді присвячені наукові пошуки В. Александрової, Е. Лібанової, О. Малиновської, О. Позняка та інших.

Проблеми міграційних намірів студентської молоді у своїх працях висвітлюють О. Балакірева, О. Блинова, К. Коперсак, Д. Мельничук, А. Смалійчук та інші.

Мета статті – розглянути особливості міграційних намірів та сподівань студентської молоді України.

Результати дослідження. Упродовж усієї історії людства міграція була і залишається одним із найважливіших шляхів розв’язання гострих суспільних проблем. За допомогою міграції здавна задовольнялись потреби у їжі, сприятливих кліматичних умовах, територіях, придатних для комфортного проживання. Проте на кожному етапі розвитку цивілізації міграційні процеси мали певну якісну специфіку, що не є винятком і в сучасну епоху економіки знань, коли людський капітал визнається основною передумовою сталого розвитку будь-якої держави.

Молодь є головною рушійною силою у суспільстві й державі, їх творенні та функціонуванні. За останні декілька років в Україні відбулися глибокі суспільно-політичні перетворення, що внесли суттєві корективи в життєві орієнтації молоді, її поведінку, соціально-економічне становище тощо [5].

Молодь – диференційована соціальна група, яка набуває рис соціальної спільноти та має специфічні соціально-психологічні, соціальні, культурні та інші особливості, у тому числі й способу життя, перебуває у процесі соціалізації, має свій соціальний вік і відповідно до потреб часу має бути творцем або зачинателем нової соціальної і культурної реальності.

Термін «студент» має латинське походження і в перекладі українською мовою означає людину, що старанно працює, вчиться, тобто оволодіває знаннями. Завдяки спільному виду діяльності – учінню, спільному характеру праці студенти утворюють певну соціально-професійну групу, провідною функцією якої є набуття відповідних знань та умінь в галузі обраної професії, навичок самостійної творчої діяльності [4].

Студентська молодь – це суспільна диференційована соціально-демографічна спільнота, якій притаманні специфічні фізіологічні, психологічні, пізнавальні, культурно-освітні тощо властивості, що характеризують її біологічне та соціальне дозрівання як здійснення самовиразу її внутрішніх сутнісних сил і соціальних якостей.

Студентська міграція – це міграція нового типу, яка видозмінює традиційний розподіл міграції на тимчасову та постійну [3].

Студентська міграція може бути як індивідуальною (тобто самостійно організованою), так і академічною (в межах міжнародних програм академічного обміну). Таким чином, студентську міграцію можна визначити як свідоме тимчасове переміщення осіб за межі країни свого громадянства з метою отримання знань та здобуття ступеня вищої освіти [4].

Сучасні міграційні процеси в студентському середовищі обумовлені, в першу чергу, нерівномірністю розвитку різних територій та соціумів з точки зору рівня інформаційних та комунікативних технологій освіти. Чим цей рівень вищий, тим більша вірогідність, що саме в цей регіон буде направлений вектор академічної та професійної мобільності студентів.

Міграційна активність у сучасному суспільстві для багатьох людей все більше стає невід’ємною частиною їхнього життя, яка визначає його спосіб, відповідні ціннісні орієнтації, мотивації, настанови. Особливо це стосується молоді, яка, в силу свого потенціалу соціальної мобільності, об’єктивно притаманного її віку, стала найактивнішим учасником міграційних процесів. У даний час молодих емігрантів можна зустріти у найрізноманітніших регіонах і країнах світу. Вони навчаються в закордонних університетах і коледжах, працюють в закордонних компаніях і підробляють на сезонних роботах за кордоном під час канікул, проходять стажування в міжнародних організаціях, активно подорожують світом [2].

В Україні протягом багатьох років спостерігається посилення тенденцій зростання виїзду за кордон молоді, зокрема студентів і випускників закладів вищої освіти, формування в них відповідних намірів, орієнтацій, настанов. З України у пошуках роботи мігрують переважно представники найбільш економічно продуктивного віку, при цьому чимало молодих мігрантів працюють на неprestижних та некваліфікованих робочих місцях, які не відповідають їхній освіті та професійному рівню.

Студентську міграцію не можна розглядати лише з негативної точки зору, як «витікання умів», хоча і є очевидним, що у випадку неповернення студентів, які навчаються і працюють на заході, наша країна губить частину свого інтелектуального потенціалу. Якщо розглядати міграцію не як територіальне переміщення студентів, а як рух інтелектуальних ресурсів, то стає можливим виявити і позитивну тенденцію: значний потенціал інтелектуального повернення до України – у вигляді ідей, технологій, професійних знань. Виходячи з цього, у світлі сучасних процесів глобалізації, повернення ідей має не менше значення для розвитку інтелектуального та науково-технічного потенціалу України, ніж факт фізичної міграції студентів [2].

Опитування молоді надає можливість встановити ієрархію мотивів, які зумовлюють поїздки за кордон [4, с. 118]:

1. Заробіток задля задоволення поточних життєвих потреб – харчування, придбання необхідних товарів повсякденного вжитку (одягу тощо);

2. Заробіток задля поліпшення житлових умов (купівлі квартири чи побудова будинку);

3. Придбання машини або інших дорогих товарів тривалого вжитку;

4. Накопичення коштів для оплати навчання дітей у вищих навчальних закладах;

5. Накопичення стартового капіталу для створення власного бізнесу або розвитку своєї справи;

6. Мотиви нематеріального характеру (побачити світ, здобути певні трудові навички, поліпшити знання мови тощо).

Процеси глобалізації та інтернаціоналізації освіти надають все більше можливостей для талановитих студентів. Кількість тих, хто їде на навчання за кордон, невпинно зростає. А все завдяки тому, що там молодь приваблюють кращі умови проживання, навчання, мобільності, фінансування дослідницьких проектів тощо. Найбільше українських студентів у Польщі, Німеччині, Чехії, Іспанії, Італії, Франції, Канаді.

Вибір студентством міграційно-професійної стратегії визначається, в першу чергу, професійним та соціальним, а не географічним факторами. У зв'язку з цим необхідно на державному рівні розробити програму повернення в Україну для постійного проживання та професійної діяльності якомога більшої частини молодих спеціалістів, які отримали освіту за кордоном, що вимагає створення необхідних умов на батьківщині. Крім того, необхідно розробити українську державну програму використання потенціалу тих молодих учених та спеціалістів, котрі не хочуть після закінчення навчання повертатися на Батьківщину назавжди, але не виключають можливості деякого співробітництва з українськими компаніями та інститутами на професійній основі. Така програма повинна передбачати створення та підтримку тісного інформаційного контакту з українською науково-професійною діаспорою за кордоном.

Аналіз літератури та даних щодо освітньої міграції українців дозволив виділити три основні потенційні мотиви міграції, відповідні траєкторії майбутнього руху студентів, які найбільше з ними асоціюються, та окреслити заходи політики спрямовані на збільшення позитивного впливу міграції в кожному випадку [3, с. 45]: 1. Студенти, які їдуть навчатись за кордон для того, щоб здобути там навички та знання, доступ до яких обмежений в Україні, зазвичай повертаються в Україну. 2. Студенти, які їдуть навчатись за кордон для того, щоб залишитись там на постійне проживання, повертаються в Україну тільки тоді, коли досвід міграції був неуспішним. 3. Студенти, які їдуть навчатись за кордон для того, щоб возз'єднатись з сім'єю, яка проживає за кордоном, швидше за все залишатимуться за кордоном.

Висновки

Міграційна проблема є глобальною. Її розв'язання можливе за умови поєднання зусиль усієї міжнародної спільноти. Активізація міграції є складовою процесів глобалізації.

Студентська міграція – складний і неоднозначний за своїми наслідками процес, який чинить значний, дещо віддалений у часі за

наслідками вплив як на країну, начальні заклади якої приймають студентів, так і на країну їх громадянства. Найбільш позитивною за наслідками для всіх сторін є студентська міграція в межах програм академічного обміну, що дає змогу студентам здобувати знання та культурний досвід, а навчальним закладам – поглиблювати міжнародну співпрацю. Навчання за кордоном за умови повернення мігранта на батьківщину має позитивний ефект для країни походження. У цьому разі країна отримує більш підготовленого спеціаліста, ніж звичайний працівник-мігрант, оскільки він знає мову, а отриманий за роки навчання соціальний і культурний потенціал надає йому кращих адаптаційних характеристик.

Однак головною загрозою, що постає перед країною-донором студентів, є ризик втрати інтелектуального потенціалу, старіння структури населення за рахунок виїзду та перетворення освітньої міграції на міграцію через навчання.

Використані джерела

1. Кіпень В. П. Міграційний потенціал України / В. П. Кіпень, М. В. Авксентьєв. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2011. – 128 с.
2. Малиновська О. А. Міжнародні міграції та суспільні трансформації доби глобалізації / О. А. Малиновська // Демографія і соціальна політика. – 2009. – №11(1). – С. 25.
3. Мельник С. Перспективи розвитку системи експорту освітніх послуг в Україні / С. Мельник, В. Матросов // Вища школа. – 2012. – №1. – С. 44–48.
4. Мирончук О. Міграційні наміри студентської молоді та їх вплив на мотиваційну складову людського капіталу України / О. Мирончук // Демографія і соціальна політика. – 2009. – №11(1). – С.116–122.
5. Прохоренко Н. Є. Інтелектуальна міграція: причини та чинники / Н. Є. Прохоренко // Міждисциплінарний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи. – 2010. – № 1. – С. 73–76.

Kupets Snijana

MIGRATION INTENTIONS OF STUDENT YOUTH IN MODERN UKRAINE

The article deals with the main causes of student migration, among which both internal and external factors, which lead to migration, as well as its influence on formation and effective use of educational potential of Ukraine are revealed. The positive and negative consequences of migration for Ukraine and young people, which leaves the borders of the country, which leads to loss of labor potential

Key words: migration, youth, students, student migration.

Лутченко Людмила,
студентка магістратури
психолого-педагогічного факультету
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Л. М. Завацька

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ВІДМОВ ВІД ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ

У статті розглядаються шляхи удосконалення методичної компетентності фахівців соціальної сфери у процесі роботи з попередження відмов від дітей. Автор статті наголошує на важливості запобігання інституалізації дітей раннього віку.

Ключові слова: відмова, відчуження, діти, інституалізації дитини.

Постановка проблеми. Родина – це осередок любові, затишку та захисту для дитини. Батьки відіграють найважливішу роль у житті та соціальному розвитку дітей, становленні їх як особистості. Життєві цінності та соціальні навички батьки прищеплюють своїм дітям ще з раннього віку. Однак, на жаль, статистичні дані соціальних досліджень свідчать про поширення негативної тенденції відмов батьків від дітей, зокрема матерів від новонароджених дітей ще у пологових будинках. За даними Міністерства охорони здоров'я України, щороку близько 2000 дітей, від яких відмовились батьки, залишаються у пологових будинках.

Аналіз стану наукової розробки проблеми показав, що на сьогодні соціальні науки та соціальна педагогіка, зокрема, збагатились результатами досліджень, у яких висвітлено теоретичні аспекти попередження інституалізації дітей раннього віку (І. Зверєва) [4]. У своїх працях таку соціально-педагогічну діяльність розглядають О. Безпалько, І. Богданова та ін. [1; 2]. Попередження відмов матерів від немовлят та соціально-педагогічна робота з жінками в соціальних центрах матері і дитини досліджується Г. Постолук. Але, не зважаючи на глибокі теоретичні розробки науковців, недосконалість практичного застосування теоретичного матеріалу потребує аналізу методів,

направлених на соціально-педагогічну профілактику відмов від дітей раннього віку.

Мета статті – проаналізувати деякі аспекти соціально-педагогічної роботи фахівців соціальної сфери із запобігання відмов від дітей раннього віку серед підлітків.

Результати дослідження. Із сучасних наукових праць з даної тематики соціально-педагогічній профілактиці відмов від дітей раннього віку присвячено дослідження Г. Постолук, де охарактеризовані методичні рекомендації та технології соціальної роботи щодо запобігання інституалізації дітей раннього віку.

Станом на січень 2017 року, за статистичними даними, в Україні близько 106 тисяч дітей виховуються в інтернатних закладах, 8 741 дітей (8 %) є сиротами або позбавленими батьківського піклування, у решти 92 % дітей в інтернатах (97 042 осіб) є батьки.

Відмова батьків від дитини безперечно є травмуючою як для психологічного так і фізичного розвитку дитини, складною перепорою для соціалізації особистості. Безперечно негативний відбиток на житті у соціумі залишається і на батьках дитини, особливо якщо це підлітки, що може мати непередбачувані наслідки в подальшому перебігу подій.

Аналізуючи інформацію досліджень цієї соціальної проблеми, можна сказати що значна увага приділена профілактиці відмов матерів від дітей раннього віку, особливо серед дівчат-підлітків, адже материнська опіка та захист з перших днів сприяє повноцінному розвитку та забезпеченню інтересів дитини. Профілактика відмов від дітей включає в себе комплексний підхід щодо запобігання інституалізації дитини: соціально-психологічна профілактика, соціально-медична та соціально-педагогічна допомога.

Соціально-педагогічна профілактика полягає в цілеспрямованому впливі на негативні фактори, пов'язані з окремими видами відхилень або проблем. Застосування методів соціально-педагогічної профілактики є доцільними як при первинній, так і при вторинній профілактиці відмов від дітей. У профілактичній роботі для фахівця з соціальної роботи найважливіше значення має вміння правильно і гнучко орієнтуватися в кожній конкретній ситуації, об'єктивно, з науковою достовірністю узагальнювати фактичний матеріал, ретельно вивчивши всі причини встановлених відхилень і умов, у яких вони стали можливі. Відповідно до вищесказаного, під профілактикою розуміються науково обґрунтовані і своєчасно вжиті дії, спрямовані на:

- попередження, усунення або нейтралізацію основних причин і умов, що викликають соціальні відхилення негативного характеру;
- запобігання можливих фізичних, психічних і соціокультурних девіацій у різних індивідів [6].

Ефективність соціально-педагогічних послуг повністю залежить від кваліфікованості соціального працівника відповідного напрямку роботи. Соціально-педагогічна робота є одним із професійних обов'язків фахівця із соціальної роботи. Для аналізу ефективності діяльності працівників соціальної сфери у напрямі профілактики відмов від дітей раннього віку, було розроблено та проведено анкетування, як для підлітків із соціально благополучних сімей так і для підлітків із групи ризику, сім'ї яких перебувають в складних життєвих обставинах. Анкетування передбачало виявити наскільки методи соціально-педагогічної, просвітницької роботи впливають на формування свідомого ставлення підлітків до планування майбутньої сім'ї, тим самим показати їх обізнаність щодо подальших дій у разі виникнення ситуації та ризику відмови від майбутньої дитини. Зокрема, з підлітками обох статей було проведено бесіду-обговорення ситуаційного випадку стосовно запобігання відмов від дітей. До анкетування було залучено 70 осіб віком 15 – 16 років (учні однієї з шкіл міста Славутича Київської області).

Аналізуючи анкетні дані, варто зазначити, що із загального числа опитуваних 60 % учнів (це переважно діти із соціально благополучних сімей) ознайомлені із темою планування майбутньої сім'ї, володіють інформацією, куди слід звертатись за допомогою та мають підтримку з боку батьків. Відповіді решти – 40% респондентів (переважно діти з неблагополучних родин), зазначають, що вони не зацікавлені даною проблемою, більшість з них не змогли вказати, куди можна звернутись за консультацією чи допомогою у разі виникнення такої ситуації, та точно не орієнтувались у переліку та небезпеці зараження захворюваннями, які передаються статевим шляхом, з цього можна зробити висновок, що батьки або особи що їх замінюють не проводять з ними виховних бесід.

Висновки

Як висновок треба підкреслити, що робота фахівців із соціальної сфери в цьому напрямку є досить важливою. Вагомим аспектом у соціально-педагогічній роботі з попередження відмов від дітей, не лише з підлітками, а й рештою осіб є психологічні навички фахівця. Тут доцільно вказати, що для підвищення обізнаності та компетентності працівників соціальних служб, необхідно частіше проводити тренінги та консультації психолога серед працівників соціальної сфери, спрямовані саме на шляхи удосконалення психолого-педагогічної методики роботи з учнями та їх батьками, налагодження системи сімейних взаємовідносин (проводити просвітницькі заходи індивідуально в кожній родині з групи ризику), щоб забезпечити профілактику та запобігти відмові від дитини у разі виникнення такого ризику.

Використані джерела

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Безпалько. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.
2. Богданова І. М. Соціальна педагогіка : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / І. М. Богданова. – К. : Знання, 2008. – 343 с.
3. Постоліук Г. І. Розвиток соціальних служб з профілактики відмов матерів від немовлят в Україні : автореф... канд. пед. наук, спец.: 13.00.05 / Галина Іванівна Постоліук. – К. : Ін-т проблем виховання, 2012 – 20 с.
4. Інноваційні технології соціальної роботи з профілактики відмов від новонароджених дітей : [методичний посібник] / за заг. ред. І. Д. Зверєвої, Ж. В. Петровича. – К.: Століття, 2008. – 228 с.
5. Соціальна робота в Україні: навч. посіб. / І. Д. Зверєва, О. В. Безпалько, С. Л. Харченко та ін.; за заг. ред. І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.
6. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / за заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
7. Соціальна педагогіка : навч. посібник / за ред. О. В. Безпалько. – К. : Академвидав, 2013. – 312 с.

Lutchenko Ludmila

SOCIO-PEDAGOGIC PREVENTION OF REJECTION FROM YOUNG CHILDREN

The article deals with the different ways of the methodical competence of the social workers in a prevention of the rejection from the children. The centrality is accentuate by the author of the article about protection of placement of a little children living in a public institutions.

Key words: rejection, exclusion, child, public institutions.

Мося Денис,
студентка магістратури
психолого-педагогічного факультету
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
О. Г. Платонова

МЕДІАПРОСТІР ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ

У статті розглянуто основні аспекти формування інформаційного суспільства, проаналізовано різні підходи й системи підходів до визначення поняття «медіапростір». Уточнено характер процесів у медіапросторі, риси медіапростору як такого і медіапростору в його зв'язку з соціальним простором.

Ключові поняття: *медіапростір, засоби масової комунікації, соціальний простір.*

Постановка проблеми. Завдяки медіапростору спрямовується та конструюється соціальна реальність, формується громадська думка. На сучасному етапі розвитку суспільства відбувається глобалізація світових процесів у сфері масової комунікації. Функціонування медіапростору слід розглядати як засіб і мету, також як зміст та форму культуротворчого аспекту глобалізації. Також, існує проблема розуміння сутності поняття медіапростору як такого у період розвитку суспільства в напрямку інформаційного та постінформаційного суспільства.

У різних аспектах медіапростір досліджується у роботах П. Адамса, А. Аппадурі, Д. Аркілли, П. Бергера, Ж. Бодріяра, Н. Больца, С. Болл-Рокича, А. Бріггза, М. Бугайські, П. Бурдьє, Е. Гідденса, Є. Гофмана, М. Дефлюера, І. Дзялошинського, Г. Зиммеля, М. Кастельса, П. Коблі, Н. Коулдрі, П. Лазарсфельда, Г. Лассвела.

Мета статті – визначення основних рис глобального медіа простору як соціокультурного явища.

Результати дослідження. Поняття «медіапростір» почало використовуватись з 1980-х рр. у роботах Г. Маклюєна, Р. Стултса і С. Харрісона. В українській науці термін «медіапростір» уведений у 90-х рр. ХХ ст. На думку дослідників, медіапростір – це весь обсяг інформації, що циркулює в інформаційних потоках, і всі засоби

трансляції інформації, зокрема бібліотеки, архіви, сховища, ЗМІ, засоби усної комунікації, лекторські зали університетів і академій. Зокрема, німецький вчений Н. Больц до предметного поля медіа відніс усне мовлення, писемність, книгу і засоби масової інформації. Виходячи з цього, він вважав, що історія медіа налічує шість епох різної тривалості: усне мовлення – писемність – книга – мас-медіа – діджитал медіа – мережі. Близькими за значенням поняттю «медіапростір» є поняття «інформаційний простір», «інформаційно-комунікаційний простір», «гіперреальність».

За Н. Коулдрі та А. Маккарті, медіапростір – це діалектичне поняття, що відображає як медіаформи виробляють і одночасно самі виробляються існуючим соціальним простором. Крім того, це поняття, яке має кілька вимірів. З одного боку, медіапростір матеріальний і складається з об'єктів (приймачів, дисплеїв, кабелів, серверів, передавачів), «вбудованих» в географічно конкретні структури влади і сегменти економіки. З іншого боку, вже стало звичним підкреслювати «віртуальність», «примарність» і ефемерність медіапростору (особливо кіберпростору) на противагу «реальності», його віддаленість від матеріального плану існування [2].

Світ захоплений мас-медіа, найважливіші рішення на рівні світової політики залежать саме від медіапростору та його користувачів і учасників. Складно собі уявити, що з ладу вийде хоч один елемент – це можна порівняти з катастрофою. У своїй роботі «Реальність мас-медіа» Н. Луман стверджує: «Те, що ми знаємо про наше суспільство і навіть про світ, в якому живемо, ми знаємо завдяки мас-медіа. Це твердження справедливе не тільки по відношенню до нашого знання про суспільство й історію, а й щодо пізнання природи» [1].

Мас-медіа – це так звані засоби масової інформації, по засобах яких рекламне повідомлення доставляється, як правило, великій кількості потенційних споживачів. До цього виду медіа відноситься: телебачення, радіо, преса, носії зовнішньої реклами та інші. Іншим видом медіа можна назвати директмедіа, головною відмінністю якого від масмедіа є його властивість прямої комунікації із споживачем. До директ-медіа відносяться такі засоби доставки рекламного повідомлення як пошта, телефон, факс та інші. Медіа – це канали, які забезпечують зберігання і передачу інформації або даних. Дане поняття часто згадується як синонім мас-медіа або новинних медіа, але може означати єдине середовище, яке використовується для комунікації (передачі) будь-яких даних в будь-яких цілях. Необхідність розуміння медіа обумовлена їх значною роллю в сучасному світі, світі інтенсивних інформаційних відносин, які неможливі в таких величезних масштабах без використання медіа.

Вивчаючи медіапростір як соцікультурне явище, в першу чергу необхідно виділити його складові. У більш узагальненому сенсі можна відзначити, що це преса, радіо, кіно, телебачення і, нарешті, Інтернет. Ця

класифікація далеко не повна, оскільки медіапростір дуже широке поняття.

Наприклад, М. Маклюен поділяє медіапростір на такі елементи як друковане слово, преса, телефон, телеграф, радіо, кіно, телебачення, комікс, ігри, рекламні оголошення і навіть електрика. Тобто все, що пов'язано з комунікаційною дією. Також автор виділяє гарячий і холодний медіапростір, в залежності від ступеня участі аудиторії. Гаряче – це більша участь і зворотній зв'язок, тобто отримання певної реакції (рефлексії аудиторії) [4].

Згідно з Ж. Бодріаром найкраща, і, що найголовніше, правдива інформація знаходиться на парканах вулиць: «Вулиця є альтернативна та руйнівна форма всіх мас-медіа, оскільки, на відміну від останніх, вона не є об'єктивною опорою переданого змісту, який залишається без відповіді, мережею передачі інформації на відстані; вулиця – це простір, у якому вже прокладено шлях символічному обміну словом, що не відбивається на екрані мас-медіа. Будучи інституціоналізованим за допомогою засобів відтворення, перетвореним на видовище за допомогою мас-медіа, слово вмирає» [2, с. 207].

Початкове призначення медіапростору – це продукування та формування громадської думки, спосіб осмислення реальності, здійснення ефективної комунікації. Можна сказати, що медіапростір – це зменшення простору, воно робить світ компактним. В той же час існує думка Г. М. Маклюена, що медіапростір – це спосіб розширення людини. Тобто розширення можливостей людини і в той же час звуження самого простору, доступність до перегляду та участі у подіях в різних куточках планети.

Медіапростір як соціокультурне явище є унікальним досягненням людства, яке здатне пронизувати час, простір. За Г. М. Енценбергером, відомим німецьким суспільним діячем, медіапростір – це величезний потенціал, який потрібно вивільнити та надати в руки нових операторів (маніпуляторів) – звичайних людей, щоб кожен міг брати участь у процесі [3].

На сучасному етапі розвитку людства по всьому світу спостерігається медіакратія – влада засобів масової комунікації. Це означає явище, коли політичні рішення та дискусії, а також політична комунікація в сучасних демократіях відбуваються не в первинній політичній площині, а в інтересах засобів масової інформації. Ми сприймаємо людей та явища через об'єktiv відеокамери та екран телебачення. Камера кодує інформацію, надає реальності сенсу, тобто ідеологічно забарвлює, приховує факт, що будь-яка істина є ідеологією, а не реальністю. Телебачення конструює реальність, виробляє її. В житті політичні діячі, відомі особистості є зовсім іншими, ніж з екранів телебачення, оскільки ситуації в телешоу, радіопередачах штучно змодельовані та не відповідають дійсності.

На сьогодні мас-медіа диктує нам навіть не що думати, а як саме і в якому руслі мають протікати наші думки та вчинки. Звичайно, не можна говорити лише про негатив з боку засобів масової комунікації, оскільки без них ми сьогодні не зможемо існувати, але мова йде саме про занадто сильний їх вплив на життя не лише особистості, а й суспільства в цілому. Розвиток новітніх технологій значно спростив нам життя, але вони формують нам іншу реальність, яка негативно впливає на розвиток і становлення особистості, зникає об'єктивізм у сприйнятті світу.

Висновки

Таким чином, медіапростір можна характеризувати як одночасно розширення і звуження можливостей людини, оскільки він впливає як позитивним чином, так і негативним. З однієї сторони, засоби масової комунікації відіграють не останню роль у нашому житті, значно полегшуючи її, а з іншої – виступає інструментом у формуванні та конструюванні соціальної свідомості, соціальної думки та реальності. Однак, все це не вказує на необхідність відмови від медіапростору як такого.

Використані джерела

1. Довгаль С. Медіапростір як предмет соціально-філософського дослідження / С. Довгаль // Дніпро: Грані. – 2012. – № 3. – С. 67–69.
2. Луман Н. Реальность массмедиа / Н. Луман ; [пер. с нем. А. Ю. Антоновского]. – М. : Прак- сис, 2005. – 256 с.
3. Павлюк О. Екологія інформаційного простору України: проблеми дослідження / О. Павлюк // Сучасна українська держава: Вектори розвитку та шляхи мобілізації ресурсів: Всеукр. наук.-практ. конф. – Одеса, 2016. – 226 с.
4. Прайс М. Телевидение, телекоммуникации и переходной период: право, общество и национальная идентичность / М. Прайс. – М.: Изд-во Москв. ун-та, 2000. – 336 с.

Mosia Denis

MEDIA SPACE AS A SOCIO-CULTURAL FACTOR

The article considers the main aspects of the formation of an information society, analyzes various approaches and approaches to the definition of the concept of "media space". The nature of the processes in the media space, the features of the media space as such and the media space in its connection with the social space are specified.

Key words: media space, mass media, social space.

Рижова Аліса,
учениця 11-Б класу
середньої загальноосвітньої
спеціалізованої школи № 1
м. Чернігова

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
О. С. Конотов

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕКСТІВ ФРАНКОМОВНОЇ РЕКЛАМИ

Стаття присвячена визначенню стилістичних особливостей текстів франкомовної реклами. Стилїстика рекламних текстів визначається завданнями реклами повідомити інформацію, привернути увагу покупців і спонукати їх до придбання товарів або послуг. У рекламі використовуються елементи розмовного, публіцистичного і літературно-художнього стилів.

Ключові слова: *реклама, рекламний текст, франкомовна реклама, франкомовний рекламний текст, стилїстика, стилїстичні особливості.*

Постановка проблеми. В умовах інтеграції України у європейську спільноту вивчення іноземних мов має спрямовуватися на підготовку особистості, здатної до здійснення економічної та міжкультурної комунікації. Однією із важливих сфер життя є реклама, що стала у наш час складовою не тільки соціально-економічних процесів, а й мови та культури суспільства, безпосередньо впливає на світогляд і поведінку його членів, формує інформаційне середовище сучасної людини. А відтак повноцінне знання іноземної мови, зокрема й французької, неможливе без розуміння специфіки творення та функціонування в ній реклами.

Стилїстичні особливості франкомовних рекламних текстів вивчаються французькими (Ж.-М. Адам (J.-M. Adam), М. Бономм (M. Bonhomme), А. Дейян (A. Dayan), Ф.-Н. Домінгез (F.-N. Domínguez), Б.-Н. Груні, (B.-N. Grunig), Н. Еверер-Десмед (N. Everaert-Desmedt), Х.-П. Жанді (H.-P. Jendy), Д. Мангено (D. Maingueneau), Дж. Мошле (J. Moeschler), А. Ребуль (A. Reboul) та ін.), українськими (Н. Буцикіна, Ю. Зелена, О. Кречотень, Д. Руснак, О. Салко, О. Снежик, Л. Стародєдова,

Г. Хоменко, А. Чернова та ін.) і російськими (О. Головльова, Н. Крувко, Ю. Пирогова та ін.) науковцями.

Метою статті є визначення та характеристика стилістичних особливостей франкомовних рекламних текстів.

Результати дослідження. Як зазначають сучасні дослідники, реклама – це відгалуження масової комунікації, у руслі якої створюються і поширюються інформативно-образні, експресивно-сугестивні твори, адресовані людям задля того, аби спонукати їх до потрібних рекламодавцю вибору і вчинку [4, с. 303].

Французький учений А. Дейян вважає, що «реклама – це платне, односпрямоване і неособове звернення, здійснюване через засоби масової інформації й інші види комунікацій, що агітує на користь якого-небудь товару, марки, фірми (якоїсь справи, кандидата, уряду)» [2, с. 9].

Текст франкомовної реклами – це невеликий за розміром франкомовний твір, створений з метою повідомлення інформації про певні товари або послуги та спонукання до їх придбання, у якому використовуються елементи розмовного, публіцистичного і літературно-художнього стилів. Стилїстика рекламних текстів залежить від їх прагматичної мети.

Тексти франкомовної реклами можна поділити на різні типи залежно від видів речень за метою висловлювання, що використовуються у рекламних повідомленнях: розповідні, спонукальні, питальні. А відтак франкомовна реклама класифікується як: слогани-констативи (наприклад, у рекламі McDonalds зазначається: «*Parse qu'être le restaurant des enfants nous engage*» («Тому що нам подобається бути рестораною для дітей»); гелю для душу торгівельної марки «Le petit Marseillais»: «*On a tous besoin des bons soins d'une mer*» («Нам усім потрібно гарне піклування моря»)), слогани-директиви (так, реклама журналу «Guidde Cuisine» закликає: «*Chenges d'opinion sur vos talents de cuisiniere*» («Змініть думку про ваші кулінарні таланти»); косметики «Maybelline»: «*Osez la plus vive!*» («Насмілюйтесь жити яскравіше!»)) та слогани-квеститиви (мінеральна вода «Evian»: «*Qui donne des ailes aux femmes d'aujourd'hui?*» («Хто дає крила сучасним жінкам?»)).

Стилїстичні особливості рекламних повідомлень визначаються тим, що вони є засобами мовного маніпулювання. Мовне маніпулювання – це використання особливостей мови з метою впливу на адресата та нав'язування споживачеві певного уявлення про товар, ставлення до нього, певного наміру, які не збігаються з тими, що споживач міг би сформулювати самостійно.

Однією з найбільш поширених технологій впливу реклами на споживачів є нейролінгвістичне програмування. До його провідних технологій відносяться [3, с. 125]:

– підтекст (приховане значення) – при використанні підтексту висловлювання у рекламі мають подвійне значення. Наприклад, реклама

побутової техніки «BOSCH»: *«Profitez de votre temps libre... pour faire autre chose»* («Використовуйте свій вільний час... для того, щоб робити інші речі»);

– синестезія (змішування чи переключення каналів інформації) – психічне явище, пов'язане зі сприйняттям, коли людина сприймає одночасно слова реклами і зображення рекламованого товару [3, с. 125]. Так, у рекламі шампуню «Klorane»: *«Klorane. Dans la famille depuis 50 ans»* («Клоран. У сім'ї 50 років»), текст написаний біля зображення щасливої родини – радісних, усміхнених молодої жінки і двох дітей.

– використання гумору, що викликає позитивні емоції, які переносяться на товар, що рекламується [3, с. 125]. Це стосується, зокрема, реклами мережі магазинів «Ашан» *«Chez Auchan, pas question de régime!»* («В Ашані і мови не може бути про дієту»); помади «Yves Saint Laurent»: *«Vernis à lèvres. Couleur. Brillance. Tenue. Tout. Terriblement»* («Лак для губ. Колір. Сяйво. Якість. Усе жахливо добре»); парфумів «Angel muse»: *«Le nouveau parfum que vous allez détester adorer»* («Новий парфум, який ви зненавидите обожнювати»).

– мовні пресупозиції – технологія, яка дозволяє зміщувати фокус уваги з основних тверджень на деталі так, що перші сприймаються як аксіоматичні та беззаперечні факти [1, с. 124]. Такою є реклама крему «Nivea» *«Matin zen ou matin presse – il y a toujours un hydratant NIVEA pour vous»* («Чи ви вранці поспішаєте, чи у вас немає турбот – завжди є зволожуючий засіб від NIVEA для вас»);

– підлаштування до цінностей – технологія, за умови використання якої базові цінності цільової аудиторії (сім'я, самореалізація, успіх, батьківщина) пов'язуються з рекламованим товаром [1, с. 124]. Наприклад, це реклама автомобілів «Renault»: *«La France avance, Renault accélère»* («Франція іде вперед, Рено набирає швидкість»);

– створення комплексних еквівалентів – технологія, що об'єднує факти, які не мають чітких причинно-наслідкових зв'язків, а поєднані вигаданим зв'язком [1, с. 124]. Наприклад, у рекламі спортивного одягу і взуття «Nike»: *«Choisissez le chemin qui vous mènera à la victoire!»* («Виберіть шлях, який вас приведе до перемоги»); мінеральної води «Vittel»: *«Toxines éliminées, Recharge en minéraux, Corps vitalisé, Vivre à 100, il y a quelque chose dans cette eau»* («Токсини знешкоджені, заряджене мінералами тіло відновлене, живіть до 100, у цій воді щось є»);

– рефреймінг – технологія, за якої із реальних властивостей товару акценти зміщуються на властивості, більш вигідні творцям товару, можливо навіть неіснуючі насправді [1, с. 125]. Наприклад, у рекламі зернових пластівців: *«Fitness Miel & Amandes, le nouveau plaisir de garder la ligne!»* («Fitness Miel & Amandes, нове задоволення зберігати форму»); йогурту «Yoplait»: *«Panier de Yoplait. Plein de bons fruits»* («Кошик Yoplait. Повний смачних фруктів»).

Маніпулятивні завдання реклами реалізуються двома способами: експліцитним (відкритим) або імпліцитним (прихованим) [4]. Більшість рекламних повідомлень мають імпліцитний зміст. Наприклад, реклама: однієї з моделей автомобіля «Renault»: «*RENAULT CAPTURE vivez l'instant*» («*RENAULT CAPTURE живіть теперішнім*»); побутової техніки BOSCH: «*BOSCH: des technologies pour la vie*» («*BOSCH: технології для життя*»).

Водночас, на нашу думку, деякі франкомовні рекламні повідомлення можуть бути віднесені й до таких, що мають експліцитний зміст, оскільки вони містять слова про те, що вони є «найкращими, унікальними, ідеальними» тощо. Прикладами експліцитного способу передачі франкомовної рекламної інформації є реклама: спортивного одягу та взуття «NIKE»: «*La forme parfaite pour la course parfaite*» («*Ідеальна форма для ваших ідеальних пробіжок*»); печива «Lu»: «*Découvrez une sensation unique*» («*Відкрийте для себе унікальне відчуття*»).

Стилістичні особливості франкомовної реклами визначаються і шляхом аналізу проблем, що ускладнюють переклад і розуміння франкомовних рекламних текстів. Найбільш поширені з них – використання у французькій рекламі: фразеологізмів, інформації, що має національне забарвлення про факти та події, пов'язані з культурою народу, різними звичаями (кулінарні вироби марки «Pierre Martinet» «*Equilibre et saveur, la recette idéale pour un déjeuner sur le pouce!*» («*Рівновага та сила, ідеальний рецепт для легкого обіду*»)).

За аналогією з назвою відомого твору Ж. Верна у рекламі морепродуктів марки «Petit Navire» зазначається: «*A gagner 20 000 € sous les mers*» («*Виграйте 20 000 € під водою*»)); новоутворених, оригінальних слів, слів з повсякденної мови («*L'actimélisation*» від компанії «Actimel»; «*Tassimoments*» від виробника кавоварок «Tassimo»; напій «Кока-Кола»: «*Chic, choc, chouette, dimanche*»; бісквіт «Gabon»: «*Y' a pas mieux!*» («*Немає кращого!*»)); римування та співзвучності слів (У рекламі кави «Nescafé» використовується співзвучність різних за значенням слів: «*Une pointe de noir... Un point c'est tout*» («*Вершина чорного... Крапка це все*»)). Очевидно, що при перекладі ефект римування або співзвучності слів втрачається, а відтак втрачається оригінальність і привабливість рекламного слогана); іншомовних слів (реклама автомобіля «Renault» звучить так: «*Ich bin désolé pour la concurrence*» («*Ich bin вибачаюсь за конкуренцію*»)); у рекламі парфумів «Dior» також використовується англomовне словосполучення: «*Découvrez le summer mix*» («*Відкрийте для себе summer mix*»)); а також необхідність урахування контексту рекламного повідомлення (Наприклад, зміст реклами сирка «Danone» залишається незрозумілим без контексту (він позиціонується як такий, що швидко вгамовує голод, коли у людини мало часу для повноцінного прийому їжі): «*Toujours là!*» («*Завжди тут!*»)); мінеральна вода

«Contrex» призначена для жінок, які прагнуть схуднути: *«Le corps change. La féminité change. En mieux»* («Тіло змінюється. Жіночність змінюється. На краще»)).

Висновки

Таким чином, текст франкомовної реклами – це невеликий за розміром франкомовний твір, створений з метою повідомлення інформації про певні товари або послуги та спонукання до їх придбання, у якому використовуються елементи розмовного, публіцистичного і літературно-художнього стилів. Стилїстика рекламних текстів залежить від їх прагматичної мети.

Використані джерела

1. Гесюк Ю. Застосування нейролінгвістичного програмування в рекламі (на матеріалах рекламних роликів телеканалів "1+1" та "TV-4") / Ю. Гесюк // Медіапростір. – 2014. – Вип. 5. – С. 122–126.
2. Дейян А. Реклама: пер. с фр. / А. Дейян – М.: Прогресс-Универс, 1993. – 176 с.
3. Костюченко О. М. Використання гіпнозу та НЛП у рекламі / О. М. Костюченко // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». – Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2012. – Вип. 19. – С. 123–126.
4. Лянг О. Маніпулятивний вплив у дискурсі комерційної реклами / О. Лянг // Наукові записки: [збірник наукових праць]. – 2008. – Випуск 89. – С. 303–306.
5. Салко О. Збереження функцій рекламних слоганів при їх перекладі / О. Салко // Філософія мови та нові тенденції в перекладознавстві й лінгвістиці: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. – Київ: Вид. центр НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2017. – С. 154–158.

Rizhova Alice

STYLISTIC FEATURES OF THE TEXTS OF THE FRANCOPHONE ADVERTISING

The article is devoted to the definition of the stylistic features of the texts of the francophone advertising. Stylistics of advertising texts is determined by the objectives of advertising to report information, to attract the attention of buyers and encourage them to purchase goods or services. Elements of colloquial, journalistic, literary and artistic styles are used in advertising.

Key words: advertising, advertising text, French advertising, French language advertising text, style, stylistic peculiarities.

Рудомьотов Руслан,
студент магістратури
Інституту історії, етнології та права
імені О. М. Лазаревського
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Г. М. Тимошко

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуто вплив використання інноваційних технологій на розвиток педагогічної майстерності та фахової компетентності майбутніх викладачів і покращення якісних показників навчальних досягнень студентів. Особливу увагу приділено сучасним інформаційним технологіям, їх можливостям для вдосконалення професійних умінь.

Ключові слова: *технологія, інноваційні педагогічні технології, підготовка майбутнього вчителя, моделювання, інтерактивні технології, інформаційні технології, педагогічні технології.*

Постановка проблеми. Проблема інноваційного розвитку освіти і освітніх інновацій є актуальною, тому вона викликає широкий суспільний і науковий резонанс. Інноваційна освітня діяльність передбачає розвиток творчого потенціалу педагогів і стосується не лише створення та поширення новизни, а і зміни у способі діяльності, стилі мислення учасників навчально-виховного процесу. Основною характеристикою інноваційної педагогічної діяльності вищого навчального закладу є підвищення результативності освітнього процесу.

Розвиток технології як педагогічної категорії пов'язаний з працями таких учених, як В. Беспалько, С. Батишев, Б. Гершунський, Л. Гордін, Р. Гуревич, А. Єршов, В. Збаровський, М. Кларин, І. Лернер, Г. Селевко, В. Трайнев, І. Трайнев, Н. Тализіна та ін., які зверталися до вивчення теоретико-методологічних питань і проблем моделювання змісту різних педагогічних технологій і розробки їх основних понять.

Метою статті є висвітлення питань використання інноваційних технологій навчання у процесі професійної підготовки викладачів вищої школи.

Результати дослідження. Слово «інновація» має латинське походження і в перекладі означає оновлення, зміну, введення нового. У педагогічній інтерпретації інновація означає нововведення, що поліпшує хід і результати навчально-виховного процесу. Дослідники проблем педагогічної інноватики (О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, В. Загвязинський, Н. Юсуфбекова, А. Ніколс та ін.) намагаються співвіднести поняття нового у педагогіці з такими характеристиками, як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове. Так, В. Загвязинський вважає, що нове у педагогіці – це не лише ідеї, підходи, методи, технології, які у таких поєднаннях ще не висувались або ще не використовувались, а й той комплекс елементів чи окремі елементи педагогічного процесу, які несуть у собі прогресивне начало, що дає змогу в ході зміни умов і ситуацій ефективно розв'язувати завдання виховання та освіти [4, с. 23].

Інноваційні технології включають процес інформатизації, який спрямований на створення методичних систем навчання, орієнтованих на розвиток педагогічної майстерності майбутнього викладача, формування вмінь самостійно здобувати знання, здійснювати інформаційно-навчальну та експериментально-дослідницьку діяльність, а також самостійну обробку навчальної інформації [3, с. 24].

Цілий ряд авторів, зокрема й В. Кукушкіна, вважають, що будь-яка педагогічна технологія (в тому числі й інноваційні технології) повинна відповідати деяким основним методологічним вимогам [1, с. 30-31].

Основними принципами відбору інноваційних технологій є: перспективність, демократичність, гуманістичність, інтегративність, реалістичність, цілісність, керованість, економічність, актуальність. Оцінювати інновації доцільно за трьома основними критеріями: актуальність, корисність, реалістичність.

Дуже важливим і проблемним питанням, яке постає в рамках професійної підготовки майбутніх викладачів вищої школи, є готовність студентів до впровадження і максимально практичного корисного реагування на впровадження інноваційних технологій. Г. Коберник говорить: «Формування у студентів готовності до інноваційної діяльності передбачає, перш за все, глибоке вивчення теоретичних питань удосконалення навчально-виховного процесу, позитивних сторін педагогічних теорій, ідей та технологій, які вже досліджувалися і упроваджувалися у педагогічну практику. Тільки на основі ґрунтовної роботи щодо вивчення фундаментальних педагогічних теорій і технологій, осмислення механізму їх упровадження є можливість підвищити рівень підготовки майбутніх учителів до інноваційної діяльності у сфері навчання й виховання» [4].

Актуальними у наш час є такі інноваційні педагогічні технології навчання, що використовуються у програмі підготовки майбутнього вчителя: педагогічна технологія критичного мислення, яка полягає в

тому, щоб сформувати власну точку зору в студента, навчити впевнено вести дискусії та приймати виважені рішення, самостійно здобувати знання, вчитись відкрито спілкуватись, логічно мислити та аргументувати; технологія навчання як дослідження, має за мету прищепити студентам навички дослідницької роботи, сформувати активну, творчу особистість; інтегральна педагогічна технологія створює оптимальні умови для розвитку та самореалізації студента шляхом формування цілісних знань про об'єкт, що вивчається, і який є основою творення «образу світу»; технологія розвивального навчання формує у студента здібності до самовдосконалення, активного, самостійного творчого мислення, самостійного навчання; технології формування творчої особистості полягає в тому, щоб прищепити студентам навички, завдяки яким вони самостійно керуватимуть своєю пізнавальною активністю, будуть самостійно мислити, приймати неординарні рішення, свідомо вибирати свою життєву позицію, генерувати оригінальні ідеї; технологія особистісно-орієнтованого навчання має за мету надати студенту можливість проявляти самостійність мислення, незалежність, здатність до власного вибору; проектна технологія націлена стимулювати інтерес студентів до нових знань, до розвитку себе за допомогою вирішення особистих проблем і використання цих знань у конкретній практичній діяльності; технологія диференційованого навчання формує у студентів уміння вчитися, потребу в самоосвіті, бажання генерувати ідеї, шукати альтернативні розв'язки стандартних та проблемних ситуацій; технологія гуманістичного навчання спрямована на виховання свідомих громадян, патріотів, освічених, творчих особистостей, становлення їхнього фізичного й морального здоров'я, забезпечення пріоритетного розвитку людини на засадах гуманізації, гуманітаризації та демократизації освітніх процесів; технологія модульно-розвиваючого навчання формує самоосвітню компетентність студентів; технологія групового навчання формує внутрішню мотивацію студентів до активного сприйняття, засвоєння та передачі інформації, сприяє формуванню комунікативних якостей студентів, активізує розумову діяльність; технології індивідуалізації процесу навчання забезпечує максимальну продуктивність роботи студентів в існуючій системі організації навчання [6].

Одним із видів застосування сучасних інноваційних технологій навчання у процесі професійної підготовки майбутнього викладача є інформаційні засоби навчання, для успішного і цілеспрямованого використання яких викладачі вищих навчальних закладів повинні знати їх дидактичні можливості та принципи функціонування.

Ефективність застосування сучасних інформаційних технологій у процесі розвитку основ педагогічної майстерності майбутнього викладача забезпечується різноманітністю форм представленої

інформації, високим ступенем наочності; можливістю організації колективної та індивідуальної дослідницької роботи.

Упровадження інноваційних технологій у процес професійної підготовки майбутнього викладача допомагає студентам опанувати навчальний матеріал в індивідуальному темпі, самотійно, використовуючи зручні способи сприйняття інформації, що викликає у них позитивні емоції і формує позитивну мотивацію навчання. З метою інтенсифікації професійної підготовки студентів за допомогою запровадження комп'ютерних презентацій, електронних словників, підручників і посібників, тестових програм, програм-підручників, програм-тренажерів, словників, довідників, енциклопедій, відеоуроків, бібліотек електронних посібників, тематичних комп'ютерних ігор створюється навчальне професійно орієнтоване інформаційне середовище, що сприяє розвитку основ педагогічної майстерності майбутніх викладачів [2, с. 35].

Однією з важливіших складових навчального процесу у вищому навчальному закладі є науково-дослідна діяльність студентів, що включає підготовку наукових доповідей, статей, тез, написання рефератів, курсових, дипломних та інших робіт. Поява мережних засобів зв'язку та всесвітньої мережі Інтернет сприяє впровадженню у процес професійної підготовки майбутнього викладача проблемно-дослідницьких комп'ютерних методів навчання. Серед них можна назвати проектну технологію навчання, що допомагає студентам самотійно вирішувати професійні задачі з обов'язковою презентацією та захистом результатів своєї наукової роботи [5, с. 94].

Висновки

Отже, інноваційна освітня діяльність – це складний процес, що потребує умілого, конструктивного управління. Впровадження інноваційних педагогічних технологій суттєво змінює освітній процес, що дозволяє вирішувати проблеми розвивального, особистісно-орієнтованого навчання, диференціації, гуманізації, формування індивідуальної освітньої перспективи.

У сучасному процесі навчання мають використовувати як традиційні, так і інноваційні методи навчання, які не менш дієві, а в інших випадках без них просто не обійтися. Потрібно, щоб вони були у постійному взаємозв'язку і доповнювали один одного. Ці два поняття мають існувати на одному рівні.

Підсумовуючи, можна відмітити, що при впровадженні інноваційних технологій у педагогічний процес закладів вищої освіти спостерігається зростання педагогічної майстерності та фахової компетентності майбутніх викладачів – учасників інноваційних процесів, покращення якісних показників навчальних досягнень студентів. Водночас модернізується регіональна система освіти в цілому,

простежується розвиток закладів вищої освіти на основі пошуку, розроблення, освоєння та реалізації інноваційних педагогічних технологій; забезпечується науково-методичний супровід розвитку навчального закладу. На рівні особистості фахівця відслідковується формування сучасного стилю мислення з його характерними ознаками: креативністю, системністю, гнучкістю, динамізмом, перспективністю, об'єктивністю, концептуальністю тощо.

Використані джерела

1. Гайдур М. І. Підготовка майбутніх вчителів до організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів в умовах інформаційного середовища : дис. кандидата пед. наук : 13.00.04 / Гайдур Михайло Іванович. – Ялта, 2010. – 278 с.
2. Галиця І. О. Інноваційні механізми активізації педагогічного і наукового процесів / І. О. Галиця // Вища школа. – 2011. – № 7/8. – С. 31–37.
3. Гречаник Б. В. Інноваційний потенціал вітчизняних ВНЗ: особливості та проблеми його формування / Б.В. Гречаник // Інвестиції: практика та досвід. – К., 2010. – №11. – С. 24–27.
4. Коберник О. М. Підготовка майбутніх учителів до інноваційної педагогічної діяльності [Електронний ресурс] / О. М. Коберник, Г. І. Коберник. – Режим доступу : <http://studentam.net.ua>.
5. Кошечко Н. В. Методика викладання у вищій школі: навч. посібник / Н. В. Кошечко. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2013. – 115 с.)
6. Чубко О. П. Інноваційні технології навчання в контексті педагогічної підготовки майбутнього вчителя / О. П. Чубко. // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки». – 2013. – Вип. 108. – С. 121–124.

Rudomotov Ruslan

USE OF INNOVATIVE TEACHING TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE HIGH SCHOOL TEACHERS

In the article the influence of the use of innovative technologies on the development of pedagogical skills and professional competence of future teachers - participants of innovative processes, improvement of qualitative indicators of educational achievements of students is considered. Particular attention is paid to modern information technologies, their capabilities for improving their professional skills.

Key words: *technology, innovative pedagogical technologies, preparation of the future teacher, modeling, interactive technologies, information technologies, pedagogical technologies.*

Самотуга Віталій,
студент магістратури
психолого-педагогічного факультету
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Л. М. Завацька

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

У статті розглядаються питання соціально-педагогічної та психологічної реабілітації військовослужбовців, які брали участь у бойових діях.

Ключові слова: *соціально-педагогічна реабілітація, психологічна реабілітація, бойовий стрес.*

Постановка проблеми. Справжнє психічне здоров'я полягає не в тому, щоб відповідати чийсь поняттям норми поведінки, а в тому, щоб прийти в згоду з самим собою і реальними фактами свого життя, якими б вони не були. На сході України у наш час відбуваються військові події, що впливають на психічне здоров'я людей, які там перебувають. Солдати, які змушують себе забути минуле і підлаштувати свою поведінку під очікування суспільства, часто приходять у відчай, втрачають віру в одужання. Тому що цей механізм не працює. Явище посттравматичного стресу визначається як «невмотивована пильність». Багато військовослужбовців, які повернулися з військових операцій, перш ніж сісти в свою машину, перевіряють її на наявність вибухових пристроїв. Пересічній людині такі дії ніколи не прийдуть в голову, і поведінка солдата в мирних умовах здаватиметься дивною.

У сучасній психологічній і соціально-педагогічній літературі тільки починають з'являтися дослідження присвячені проблемі реабілітації військовослужбовців, тому вона залишається малодослідженою та актуальною.

Мета статті – характеристика теоретичних засад соціально-педагогічної реабілітації військовослужбовців, які брали участь у бойових діях.

Результати дослідження. Основна реакція військовослужбовців на бойові дії – бойовий стрес. Бойовий стрес – це багаторівневий процес адаптаційної активності організму людини в умовах екстремальної

бойової обстановки, який супроводжується напруженням механізмів реактивної саморегуляції та закріпленням специфічних пристосувальних психофізіологічних змін. Бойовий стрес є передпатологічним дестабілізаційним станом, що вичерпує функціональний резерв організму, збільшує ризик дезінтеграції психічної дії та стійких сомато-вегетативних дисфункцій. Організм активно адаптується в умовах бойової обстановки. Включається напруженість механізмів саморегуляції, формується пристосувальна поведінка для дій в небезпечних умовах). Дане визначення закріплене нормативно-правовими документами, а саме наказом Міністерства оборони України від 09 грудня 2015 року № 702 «Положення про психологічну реабілітацію військовослужбовців Збройних Сил України, які брали участь в антитерористичній операції, під час відновлення боєздатності військових частин (підрозділів)» [1].

Отже, екстремальна стресова ситуація – суворе та жорстоке випробування на міцність всіх психічних і фізичних можливостей. Кожний може зіткнутися з тим, чого не розуміє, відчуття те, що раніше ніколи не відчував. Переживання кожної людини індивідуальні, специфічні. Проте, є немало спільного в тих реакціях, якими людина відповідає на небезпеку, необхідність знищувати противника, брак часу й інформації та інші несприятливі чинники.

Нормальними переживаннями людини в бойовій обстановці є не тільки відчуття патріотизму, любові до України, прагнення виконати бойову задачу, помститися ворогу, відчуття гніву, але і, такі негативні, як страх смерті, поранення, каліцтва, полонення противником, страх не виконати поставлену бойову задачу та виявитися боягузом в очах товаришів.

Безстрашних людей не буває. Більшість учасників бою відчують, немов внутрішнє завмирання, «мурашки» по тілу, «ворушіння» волосся, прискорене серцебиття, брак повітря, відчуття фізичної слабкості, жару або холоду, дискомфорту, або болю в грудях, підвищену пітливість, тремтіння окремих частин тіла або всього тіла. Іноді (особливо під час артилерійських обстрілів, або танкових атак), страх може супроводжуватись запамороченням, нудотою, блювотою (до 25 % військовослужбовців); неспроможністю контролювати акти сечовипускання (нетримання сечі) (до 5% військовослужбовців, які ніколи не скаржились на наявність енурезу).

Це нормальні реакції на ненормальні умови в яких знаходиться людина і має банальну ціль: ВИЖИТИ.

Перелічені негативні відчуття загострюються по мірі накопичення втоми, при тривалій участі в бойових діях, у разі знаходження в оточенні, або втрати товаришів, при несприятливому розвитку бойових дій, негативному відношенні до військ населення регіону, відсутності потрібної кількості їжі, питної води, сну, наявності добре замаскованих

мінних полів, страх застосування противником реактивної артилерії («Град», «Торнадо», «Ураган», «Смерч»), хімічної зброї, вогнеметів тощо.

Кожна людина має різні реакції і переживання різної інтенсивності, тому, якщо військовослужбовець відчуває, що може контролювати себе в бойових умовах, йому необхідна всього лиш моральна підтримка командира, або товариша і він буде готовим продовжувати виконувати бойові завдання за призначенням.

Існує величезна кількість фактів про військовослужбовців, що повернулися з території проведення антитерористичної операції на сході України (далі АТО), які здійснюють суїцид, злочини чи знущаються зі своїх рідних та близьких. Особливо серед тих хто ніколи не був військовим, працював на мирному поприщі, а про війну знав лише те, що бачив по телевізору і був мобілізований до війська однією з хвиль мобілізації. Все тому, що багатьом з них програма з реабілітації нажалі не допомагає! Чому саме? Тому, що в основі лежить неправильний принцип – забути минуле, піти від цього досвіду і підлаштуватися під тих, кого вважають «нормальними» (які не воювали), – для психіки це неможливо.

Але давайте подивимося на ситуацію очима самого солдата: він довгий час жив в умовах, коли далеко не відразу можна розрізнити, хто друг, а хто ворог. Навіть мирна бабуся могла виявитися посібником противника і підставити вояка під удар. Солдати постійно живуть в умовах, коли зовні безпечне місце може виявитися ворожою пасткою. Тому від того, наскільки ти пильний і уважний, безпосередньо залежить твоє життя, а часто і життя твоїх товаришів. Тільки тоді коли ми згадуємо про те, що на поведінку солдата в першу чергу потрібно дивитися його очима, нам стає легше зрозуміти природу його поведінки і вчинків.

Чому багато ветеранів найчастіше стають алкоголіками, або виробляють інші руйнівні звички? Тому що вони намагаються щось в собі заглушити або приховати. Але від себе не втечеш, яким би спринтером ти не був! Якщо минуле не визнати, воно тінню буде плестися за тобою. Що значить визнати своє минуле? Це значить чесно зізнатися в тому, якою людиною ти насправді є самому собі і комусь із найближчого оточення, або психологу чи товаришу, можливо священику в церкві до якої ти відносишся, чи на релігійні свята водила мати чи бабуся. Які вчинки ти робив, заради чого, що тобою рухало...??? І вже зібравши цю картину воєдино можна починати поступово вносити зміни в своє життя. Або, як у випадку з підозрілим оглядом машини потрібно навчити себе, як ніби на вудку виловлювати прояв військової звички, вимовляючи про себе «Знову у мене це нехороше відчуття...». Хоч бойова обстановка створює сприятливе підґрунтя для розвитку панічних настроїв, а цьому передують раптові, несподівані дії противника, його інтенсивні вогневі удари, надмірна стомленість, перенапруження,

розповсюдження деморалізуючих чуток, настроїв, відсутність офіційної інформації, отримання СМС погрозливого змісту, щодо близьких та рідних з невідомих номерів телефонів та інше. Однак не дивлячись на це зі свого досвіду необхідно і потрібно винести уроки. Але для того, щоб це зробити, ми повинні мати доступ до цього досвіду в думках та спогадах. І треба добре розуміти, що на війні траплялися не тільки страшні травмуючі події, а й такі, в яких зміцнювалася сила, мужність, впевненість у собі, хоробрість, які допомагали долати страх і відчувати плече, підтримку бойового товариша – все це загартовує характер. Тому, якщо ми пропонуємо військовому забути його досвід, це означає, що ми пропонуємо йому не тільки закрити очі на жахливі картини війни, а й викреслити з життя уроки дисципліни, честі, хоробрості і героїзму.

Зі всього спектру емоцій, які переживає людина, тривога є не найприємнішою, але вона безперечно необхідна, оскільки дозволяє нам заздалегідь відчувати небезпечну ситуацію, приготуватися до неї, можливо, в цей же час прийняти відповідне рішення і намітити план своїх подальших дій. У здорової людини тривога являється тимчасовим відчуттям. Але, якщо тривога (яка не дає можливість повернутись до нормального життя) протягом одного максимум двох місяців перебування у мирному житті не вщухає, це є сигналом для звернення до фахівців самого військового, або членів його родини.

Однією з ознак посттравматичного синдрому є неадекватна поведінка. Тому важливим завданням є її попередження:

Заходи, які знижують бойовий стрес і запобігають втратам від нього, також допомагають зменшити девіантну поведінку, спричинену стресом. Тим не менш, командирам (начальникам) на всіх рівнях потрібно здійснювати і додаткові заходи. Наприклад:

1) Чітко декларувати стандарти поведінки. Збройні Сили України повинні неухильно слідувати законам нашої держави.

2) Кожного разу життєво необхідно підкреслювати ці стандарти, особливо коли вони порушуються супротивником, або при перших ознаках порушень нашими військовими. Деякі ранні ознаки можуть включати в себе розмови про порушення закону, власну їх інтерпретацію чи порушення порядку в «сірих» районах, де такі порушення не можуть бути задокументованими.

3) Обов'язково підкреслювати національну, військову гордість і гордість підрозділу, те, що наші військові слідують стандартам навіть при провокаційних умовах. «Ми – українські захисники. Я знаю, як ви себе почуваєте, але ми не робимо подібного. Ті, хто чинять так, ганьблять нас і не є частиною нас».

4) Пояснювати людям це потрібно так часто, як це є необхідним, етичні, правові, культурні, практичні та тактичні причини, чому ми слідуємо правилам: «Провокуючи нас на звірства, ворог намагається досягти своїх цілей, а не наших». Чітко повторювати завдання і цілі, які

потрібно виконувати, а також мету цієї роботи, людина повинна знати саме чому вона має виконувати той чи інший наказ, а також розуміти його наслідки.

5) Важливо чітко і послідовно слідувати правилам і нормам, щодо зловживання психоактивними речовинами, інтимними зв'язками з місцевими жителями і неправомірної поведінки. Розвивати групове поняття «сім'ї», що робитиме таку неадекватну поведінку морально і духовно неприйнятною, а також незаконною і таку, що заслуговує покарання.

У тому випадку, коли хтось із товаришів втратив контроль над своєю поведінкою, безцільно метушиться, або навпаки, застиг в заціпенінні, неадекватно реагує на слова і дії, якщо є можливість, необхідно відвести його у безпечне місце, повідомити про це командирів або санінструктору, щоб запобігти біди. Панічний страх, який може спонукати до втечі, викликати заціпеніння або, навпаки, збудження, агресивну поведінку. При цьому людина погано контролює себе, не усвідомлює, що вона робить і що відбувається навколо.

Особливу небезпеку становить групова паніка, оскільки вона швидко розповсюджується й наростає в процесі взаємного зараження. Це супроводжується втратою здатності до раціональної оцінки обстановки, мобілізації внутрішніх резервів, доцільності спільної діяльності. З'являється схильність до нерозсудливого наслідування дій одного, або групи військовослужбовців, які розпочали паніку, спрямованих на власний порятунок, прирікаючи на загибель товаришів.

За таких умов піддаватися паніці – це значить приректи на смерть себе і своїх товаришів. Необхідно негайно, рішуче пригасити її доки вона носить поверхневий характер і швидко піддається ліквідації.

Стосовно часу після повернення з АТО пам'ятайте, що Ваші рідні й так знаходяться в стресовому стані від довгої розлуки з Вами, від інформації із засобів масової інформації про загибель військовослужбовців Збройних Сил України, від відсутності інформації про своїх рідних і т.д. Отже, повертаючись до нормального життя, в першу чергу не потрібно привозити зброю, боеприпаси та вибухові речовини не тільки тому, що це кримінальна відповідальність за скоєння військових злочинів, а в першу потрібно думати про наслідки та про кількість нещасних випадків необережного (невмілого) ставлення до вищевказаних предметів, які становлять небезпеку для всього живого, тому, що зброя призначена для того, щоб вбивати. Особливо незахищеними звичайно є діти і не важливо чиї вони.

Діти також можуть бачити, як дорослі засмучуються або плачуть, не давайте їм бачити проявів сильних емоцій. Крики чи биття посуду, меблів, стін, тощо. Такими діями Ви лише налякаєте і дорослих, а тим більше дитину. Насильство може, ще більше посилити травму отриману під час тривалої відсутності одного з батьків, отже дорослі повинні

продемонструвати дітям, як треба займатися собою і організовувати своє мирне життя. Якщо Ви будете в здоровому фізичному та емоційному стані, Вам буде легше надавати дітям необхідну підтримку. Слідкуйте за собою, виконуйте щоденні справи, харчуйтеся здоровою їжею, добре висипайтесь, займайтеся спортом та робіть глибокі видихи, щоб упоратися зі стресом. Намагайтеся утримуватись від шкідливих для здоров'я звичок, дивіться новини в Інтернеті, або по телебаченню разом з дитиною обговорюючи інформацію обов'язково дозуючи її. Також обмежте доступ до цієї інформації, щоб у дитини був час на власні роздуми про перебування одного з батьків у бойових діях на території проведення АТО. Якщо необхідно можливо навіть поплакати, зазвичай це допомагає зняти стрес та журбу. Дозволяйте Вашій дитині ставити Вам питання. Наприклад, про якісь Ваші героїчні вчинки, щоб дитина могла гордитись своїми батьками і впевненіше дивитись у своє майбутнє.

Висновки

Отже, військовослужбовці, які брали участь у бойових діях, потребують соціально-педагогічної та психологічної допомоги фахівців. До реабілітаційних заходів мають залучатися й члени їх родин та інші представники близького оточення.

Використані джерела

1. Положення про психологічну реабілітацію військовослужбовців Збройних Сил України, які брали участь в антитерористичній операції, під час відновлення боєздатності військових частин (підрозділів) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0237-16>.

Samotuga Vitaliy

THEORETICAL FOUNDATIONS OF SOCIAL AND PEDAGOGICAL REHABILITATION OF SERVICEMEN

The article discusses the issue of socio-pedagogical and psychological rehabilitation of servicemen, who took part in the fighting.

Key words: social and pedagogical rehabilitation, psychological rehabilitation, combat stress.

Сахно Дар'я,
студентка магістратури
Інституту історії, етнології та права
імені О. М. Лазаревського
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Г. М. Тимошко

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЯК УМОВА ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті розкриваються суть поняття «інклюзивна освіта», понятійно-термінологічні визначення, основні принципи застосування інклюзивного навчання у закладах вищої освіти та роль педагогічної майстерності викладача у запровадженні інклюзивного навчання у закладах вищої освіти.

Ключові слова: *інклюзія, інклюзивна освіта, принципи інклюзивного навчання, діти з особливими освітніми потребами, педагогічна майстерність.*

Постановка проблеми. Поняття інклюзивної освіти є дуже актуальним в освітньому просторі, тому що діти з особливими освітніми потребами мають право на якісне навчання і доступ до навчання, як і всі діти. Запровадження інклюзії в освітньому процесі створює проблеми підготовки висококваліфікованих компетентних майбутніх викладачів до соціально-педагогічної діяльності в закладах вищої освіти. Тому актуальним завданням освіти є оновлення змісту підготовки викладачів до майбутньої педагогічної діяльності в умовах спільного навчання студентів з особливими освітніми потребам і студентів з нормальним розвитком. Нові завдання вимагають розробки навчально-методичного забезпечення освітнього процесу у вищій школі.

Важливою умовою включення молоді з особливими потребами в заклад вищої освіти є створення інклюзивного освітнього середовища. У наукових працях В. Бондаря, І. Іванової, І. Калініченко, А. Колупасвої,

К. Кольченко, Г. Нікуліної, Л. Сердюк, П. Таланчук, А. Шевчука обґрунтовано концептуальні основи впровадження інклюзивної освіти в систему вищої освіти України.

Мета статті полягає в з'ясуванні особливостей запровадження інклюзивного навчання в системі вищої освіти України.

Результати дослідження. У статті 1 Закону України «Про освіту» (2017) зазначені такі поняття, як **інклюзивне навчання**, яке тлумачиться таким чином – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників; **інклюзивне освітнє середовище**, трактується, як сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей [3].

Тобто ми спостерігаємо, те що інклюзивна освіта висвітлюється у законодавчій базі України і стосується захисту та надання допомоги студентам з особливими освітніми потребами в адаптації до навколишнього середовища, на реформування самого соціуму, де особа з психофізичними порушеннями має змогу задовольнити свої потреби, перш за все, потребу здобути якісну освіту.

Принципи доступності та задоволення особливих освітніх потреб осіб з порушеннями психофізичного розвитку стали наріжним каменем інклюзивної освіти, освітньої системи, що базується на принципі забезпечення основного права дітей навчатися в закладі вищої освіти за місцем проживання із відповідним психолого-педагогічним супроводом та корекційно-реабілітаційною підтримкою [6, с. 5].

Після ратифікації «Конвенції ООН про права дитини» Україна наполегливо працює над створенням умов, що дають змогу формувати сприятливе для дітей середовище, яке оптимізує гідний розвиток і захист прав дітей, базоване на дотриманні принципів демократії, рівності, миру, соціальної справедливості та врахуванні моральних засад і традиційних цінностей українського суспільства.

Вперше інклюзія була підтримана Всесвітньою декларацією прав людини у 1948 р. і знаходить відображення в усіх міжнародних документах у сфері освіти. Права дітей з особливими освітніми потребами закріплені в таких міжнародних документах, як Декларація про права інвалідів (ООН, 1975), Всесвітня програма дій стосовно інвалідів (ООН, 1982), Конвенція про права дитини (ООН, 1989), Декларація про права розумово відсталих осіб (ООН, 1971), Всесвітня декларація «Освіта для всіх» (1990), Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів (ООН, 1993), Саламанкська Декларація (1994), Дакарська Декларація (2000) [5, с. 3].

Вважаємо за доцільне проаналізувати понятійно-термінологічні визначення, пов'язані з інклюзивною освітою. Але перед цим потрібно з'ясувати, що ж таке інклюзія.

За визначенням З. М. Шевців, інклюзія (від Inclusion – включення, залучення) – це процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціальне життя, і насамперед, тих що мають труднощі у фізичному та психічному розвитку [8, с. 15].

На думку А. А. Колупасової, інклюзія – це об'єднана освітня система із наданням належної освіти всім учням, також інклюзія – це повне залучення дітей з відмінними здібностями в усі аспекти шкільної освіти, які є доступними для інших дітей [6, с. 260].

Інклюзію необхідно розглядати одночасно і як політику, і як процес, які забезпечують всебічну участь усіх членів суспільства у будь-яких сферах життєдіяльності, зокрема, в освітній [4, с. 14].

На нашу думку, важливо розглянути й інші терміни, пов'язані з інклюзивною освітою:

Діти з особливими освітніми потребами – поняття, яке широко охоплює всіх студентів, чий освітні потреби виходять за межі загальноприйнятої норми. Воно стосується дітей з порушеннями психофізичного розвитку, дітей-інвалідів, обдарованих дітей, дітей із соціально вразливих груп.

Інклюзивна школа – заклад освіти, який забезпечує інклюзивну освіту як систему освітніх послуг, зокрема: адаптує навчальні програми та плани, фізичне середовище, методи та форми навчання, використовує існуючі в громаді ресурси, залучає батьків, співпрацює з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей, створює позитивний клімат у шкільному середовищі.

Інклюзивне навчання передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку.

Інклюзивна освіта – освітня система, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах закладу вищої освіти [6, с. 259–260].

Тобто всі ці визначення взаємопов'язані і мають практичне значення у вищій школі. Необхідним завданням є забезпечення сприятливого психологічного мікроклімату в інклюзивному середовищі, толерантних взаємовідносин між всіма учасниками навчально-виховного

процесу, що поступово приведе до реальних позитивних змін у ставленні суспільства до людей з інвалідністю, як до рівних.

Для впровадження інклюзії у вищу школу викладачі мають змінюватися. Вони мають прийняти й усвідомити нову освітню парадигму, нові способи організації навчально-виховного процесу, розробки навчально-методичного забезпечення, опанувати сучасні методики диференційованого й особистісно-орієнтованого викладання (залежно від індивідуальних потреб студента).

Тобто інклюзивна освіта залежить і від педагогічної майстерності викладача, яка ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Необхідними умовами формування та сформованості педагогічної майстерності є гуманістична позиція педагога й професійно значимі особистісні риси і якості [1, с. 25].

Підвищення педагогічної майстерності викладачів в умовах інклюзивної освіти здійснюється шляхом проведення короткострокових курсів підвищення кваліфікації, семінарів з тематики інклюзивного навчання, тренінгів, міждисциплінарних консиліумів, відкритих занять, які демонструють професійне зростання і надають можливість визначити подальші завдання власної і командної діяльності [7, с. 9].

Викладачі мають спілкуватися один з одним, працювати в команді з іншими педагогами та фахівцями, батьками, студентами, представниками громади, щоб визначити, які зміни необхідні для впровадження інклюзивної практики безпосередньо в їхньому закладі вищої освіти.

Виконання цих завдань має створити підґрунтя для формування вітчизняної моделі інклюзивної освіти як нової парадигми вищої освіти.

Інклюзивна вища освіта ґрунтується на низці принципів:

- повага до прав та свобод людини;
- відкритість та гнучкість освіти, здатність оперативно реагувати на зміни та виклики;
- інноваційність, аналіз, пошук та впровадження кращих зразків інклюзивної політики та практики;
- формування толерантності та взаєморозуміння в освітньому середовищі, відсутність дискримінації;
- забезпечення архітектурної, інформаційної, освітньої та соціальної доступності освітнього середовища;
- дотримання стандартів якості освітніх послуг та науково-методичного забезпечення;

- узгодженість та скоординованість дій підрозділів та учасників навчально-виховного процесу;
- безперервність та наступність інклюзивної освіти на всіх рівнях навчання: школа – коледж – університет – аспірантура – післядипломна освіта;
- індивідуалізація навчання та гармонійний розвиток особистості;
- залучення до суспільного життя, соціалізація, підготовка до працевлаштування [4, с. 15–16].

Важливою рушійною силою є готовність викладачів до педагогічної діяльності в інклюзивному середовищі. На нашу думку, готовність до інноваційної педагогічної діяльності можна визначити як особливий особистісний стан, що передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії.

Успішність інноваційної діяльності передбачає, що викладач усвідомлює практичну значущість різних інновацій у системі освіти не лише на професійному, а й на особистісному рівні. Цей феномен базується на розумінні педагогічної діяльності в умовах інклюзії як визначення й утвердження викладачем власної позиції, що ґрунтується на безумовному прийнятті унікальності кожної людини не залежно від фізичних особливостей, як найвищої цінності з огляду на те, що й викладач повинен бути такою цінністю для всіх суб'єктів педагогічного процесу [2, с. 146–147].

Висновки

Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок, що виникнення інклюзивної освіти у XXI столітті сприяє забезпеченню особистісної орієнтації освіти, створенню рівних можливостей для дітей та молоді у здобутті якісної освіти, варіативності здобуття базової або вищої освіти відповідно до здібностей та індивідуальних можливостей.

Використані джерела

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Захарчук М. Проблема професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до інноваційної діяльності в умовах інклюзивного навчання / М. Захарчук // Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка: Серія «Педагогіка». – 2009. – Вип. 25. – Ч. 3. – 150 с.

3. Закон України «Про освіту», 05.09.2017 // [Електронний ресурс] http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T172145.html

4. Кольченко К. О. Концептуальні підходи до впровадження інклюзивної освіти у вищих навчальних закладах / К. О. Кольченко, Г. Ф. Нікуліна. – К.: Педагогічна преса, 2015. – 21 с.

5. Коріньовський С. Управління навчально-виховною діяльністю в загальноосвітньому навчальному закладі у системі інклюзивної освіти / С. Коріньовський // [Електронний ресурс] http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/stud_almanah/v_1/26.pdf.

6. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник / [за заг. ред. А. А. Колупаєвої] – К: «А. С. К.», 2012. – 308 с., С. 259-260.

7. Чайковський М. Є. Досвід впровадження інклюзивного навчання в університеті «Україна» / М.Є. Чайковський // Хмельницький: Хмельницький інститут соціальних технологій ВМУРЛ «Україна», 2010. – С. 9.

8. Шевців З.М. Основи інклюзивної педагогіки: [підручник] / З.М. Шевців – К. :Центр учбової літератури, 2016. – 248 с.

Sakhno Daria

**PEDAGOGICAL MASTERSHIP
OF A TEACHER AS A FACTOR OF IMPLEMENTATION
OF INCLUSIVE EDUCATION
IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS
IN UKRAINE**

The article reveals the essence of the concept of "inclusive education", conceptually the terminological definitions, the main principles of the applying of inclusive education in higher education institutions and the role of pedagogical skills of a teacher in the implementation of the inclusive education in higher educational institutions.

Key words: *inclusion, inclusive education, principles of inclusive education, children with disabilities and special educational needs, pedagogical mastership.*

Харченко Юлія,
студентка магістратури
психолого-педагогічного факультету
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, доцент
С. В. Грищенко

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

Стаття присвячена проблемі підготовки студентської молоді до сімейного життя, розкривається її сутність та основні аспекти, які необхідно враховувати при її здійсненні.

Ключові слова: студентська молодь, студентська сім'я, сім'я, моральні цінності, сімейні відносини, відповідальне батьківство, підготовка до сімейного життя.

Актуальність дослідження. Підготовка студентської молоді до сімейного життя є однією з найважливіших проблем сьогодення, оскільки її загострення зумовлюється кризовим станом суспільства, соціальною та політичною нестабільністю, невизначеністю щодо майбутнього. У наш час збільшився відсоток розлучень молодих сімей. Це пов'язано з недоліками виховання батьками дітей і їхній неуспішній приклад сімейних відносин; впливу соціального середовища на шлюбно-сімейні відносини студентської молоді.

Проблемі підготовки студентської молоді до сімейного життя присвячені праці вітчизняних і зарубіжних дослідників – педагогів Г. Ващенко, В. Сухомлинського, В. Кравця, А. Годлевської, Н. Островської, А. Мудрика, А. Антонова, Н. Кузнецової, Л. Дзюбко, В. Захарченко, Н. Надирової, а також психологів М. Корольчук, В. Маценко.

Метою цієї статті є аналіз різних аспектів комплексної підготовки студентської молоді до сімейного життя.

Результати дослідження. Сім'я є моделлю суспільства на конкретному історичному етапі розвитку, відображає його моральні та духовні особливості. Сім'я – невелика соціальна група, до якої входять поєднані шлюбом чоловік і жінка, їхні діти (власні або усиновлені),

кровні родичі, інші особи, пов'язані родинними зв'язками з подружжям [3].

Для нашої публікації важливим є розгляд понять «студентська сім'я» та «студентська молодь».

Студентська сім'я – це мала соціальна група, членами якої є студенти денної форми навчання і їхні діти [2, с. 43]. Молодій студентській сім'ї важко впоратися самій із розв'язанням усіх проблем, які виникають у шлюбі. І подолати такі морально-психологічні проблеми допоможуть лекції, бесіди; а також консультування різних спеціалістів, проведення вечорів запитань і відповідей, конференції з обміну сімейним досвідом, диспути, ознайомлення молоді зі спеціальною літературою, перегляд кінофільмів, зустрічі з лікарями, психологами тощо.

Студентська молодь – це суспільно диференційована соціально-демографічна спільнота, якій притаманні специфічні фізіологічні, психологічні, пізнавальні, культурно-освітні властивості [2, с. 44].

Одним із основних завдань суспільства є підготовка молоді до створення повноцінної сім'ї. Така підготовка повинна ґрунтуватися на системі знань, умінь і навичок, здобутих за час навчання у загальноосвітній школі. Однак сучасні педагогічні дослідження свідчать про існування певних проблем щодо сприйняття студентами себе у сімейному житті: незнання елементарних норм сімейного права; хибне уявлення про особливості статевої поведінки; відсутність психологічної готовності до домашньої праці, рівномірного розподілу домашніх обов'язків; несформованість психологічних рис, необхідних для гармонійного спілкування в шлюбі, невміння розв'язувати конфліктні ситуації у міжстатевому спілкуванні; відсутність психологічної і практичної підготовки до виховання і догляду дітей, виконання материнських і батьківських функцій [4].

Готовність до шлюбу і сімейного життя передбачає не лише бажання закоханих постійно бути разом, а й відповідальність і серйозні зобов'язання. За Л. Шнайдером, вона охоплює декілька аспектів [4]:

- формування певного морального комплексу: готовність особистості прийняти на себе нову систему обов'язків щодо свого партнера, майбутніх дітей. Йдеться, насамперед, про розподіл ролей між подружжям;

- готовність до міжособистісного спілкування і співпраці. Сім'я є малою групою, для її нормального функціонування необхідна узгодженість ритмів життя подружжя;

- готовність до самопожертви заради партнера, що передбачає здатність до відповідної діяльності, заснованої на альтруїзмі (безкорисливість);

- наявність якостей, пов'язаних із проникненням у внутрішній світ людини (емпатійний комплекс);

- висока естетична культура почуттів і поведінки особистості;

– уміння розв'язувати конфлікти конструктивним способом, здатність до саморегуляції власної психіки і поведінки.

У процесі підготовки до сімейного життя слід виховувати у молодих людей вміння уникати ситуацій, які спричиняють сімейні чвари, а часто – і розлучення. Йдеться про намагання партнерів домінувати у сім'ї; незадоволену потребу в спілкуванні; несумісність партнерів, що зумовлено різними умовами проживання, перебуванням під впливом різних колективів, сімей, різними життєвими цінностями; недоліки виховання, характер і моральний розвиток сім'ї (споживацтво, егоїзм, надмірна критичність); нерівномірний розподіл обов'язків; незадоволені матеріальні потреби; порушення сімейної етики (ревності, подружнї невірність), незадоволення сексуальних потреб тощо [1, с. 150].

Підготовка молоді до шлюбу і сім'ї є багатограним процесом, який охоплює кілька аспектів (В. Кравець): загальносоціальний, моральний, психологічний, правовий, господарсько-економічний, естетичний, інтимно-сексуальний. Усі вони тісно пов'язані між собою, доповнюють один одного, мають за мету формування хорошого сім'янина [1, с. 150-151].

Загальносоціальна підготовка молоді до сімейного життя передбачає завершення освіти, здобуття професії, початок самостійної трудової діяльності. З цим нерозривно пов'язана соціально-економічна готовність до шлюбу, сутність якої полягає в можливості молодих людей самостійно матеріально забезпечити себе і свою сім'ю, і усвідомлення ними відповідальності за партнера, за сім'ю, за дітей. Загальносоціальна підготовка передбачає також ознайомлення молоді із значенням сім'ї в житті людини і суспільства, соціальними ролями подружжя і батьків.

Моральна підготовка до сімейного життя передбачає формування готовності будувати сім'ю, серйозного ставлення до шлюбу, почуття відповідальності, доброти, чуйності, обов'язку, терпеливості, турботливості, а також ознайомлення з правилами подружнього етикету, культурою і етикою поведінки в сім'ї тощо.

Правова підготовка до сімейного життя має на меті ознайомлення молодих людей з основним змістом сімейного права: моногамія (одношлюбність); досягнення шлюбного віку, визначеного в Україні: для дівчат 17 – років, для юнаків – 18 років; запобігання кровозмішуванню (неможливий шлюб між родичами по прямій лінії, а також між тими, хто усиновлював, і тими, кого усиновили); психічне здоров'я партнерів (дієздатність); обопільна згода партнерів (добровільність); рівноправність незалежно від походження, соціального і майнового стану, національності.

У процесі підготовки до сімейного життя студенти засвоюють права і обов'язки подружжя, особисті правовідносини, майнові відносини, правовідносини між батьками і дітьми. Вони ознайомлюються зі змістом

державних актів про позбавлення материнських і батьківських прав, усиновлення, правові основи і наслідки розлучення, шлюбний контракт.

Господарсько-економічна підготовка до сімейного життя передбачає формування умінь і навичок економічного і господарського характеру, необхідних у домашньому побуті: ведення домашнього господарства, рівномірний розподіл обов'язків між членами сім'ї, подолання хибних установок щодо поділу домашньої праці на жіночу і чоловічу, планування і дотримання сімейного бюджету тощо.

Естетична підготовка молоді до сімейного життя зорієнтована на формування уявлень про естетичну культуру сім'ї, ознайомлення з естетикою міжстатевих стосунків, основами етикету у взаєминах чоловіка і жінки; на виховання поваги до сімейних традицій, бажання їх примножувати, вміння організовувати сімейні свята. У її процесі формуються правильні уявлення про естетику побуту, з'являється бажання вносити прекрасне у свій побут, розвивається хороший смак (вміння одягатися, користуватися прикрасами, косметикою). Дуже важливо, щоб студенти усвідомили значення мистецтва в житті сім'ї, що допоможе їм цікаво організовувати дозвілля та відпочинок людини.

Психологічна підготовка до сімейного життя спрямована на формування здатності розуміти іншу людину, підтримувати її і психологічно розвантажувати. А це передбачає виховання в собі таких якостей, як емпатія (здатність співпереживати), емоційна гнучкість, розуміння потреб партнера, вміння пристосуватися до його звичок, особливостей характеру. Важливим також є вміння створювати спокійний морально-психологічний клімат в сім'ї, готовність підтримувати обстановку радості, бадьорості і оптимізму, здатність регулювати складні конфліктні ситуації. Цій меті підпорядковано розвиток психологічної привабливості особистості, її здатності до контактів з іншими людьми, вміння спілкуватися і співпрацювати.

Інтимно-сексуальна підготовка полягає у формуванні в молоді певного рівня сексуальної культури. Важливим її елементом є емоційне багатство особистості, вміння надавати своєму почуттю різних відтінків, здатність до переживання насолод, віднайдення засобів вираження почуття кохання. Одним з невід'ємних атрибутів сексуально вихованої людини є дотримання нею гігієнічних вимог.

Підготовка молоді до виконання материнських і батьківських функцій передбачає освоєння нею репродуктивної функції сім'ї. Це усвідомлення ролі дітей у подружньому житті, їхнього впливу на родинне життя: діти урізноманітнюють і збагачують міжособистісні стосунки, розширюють сферу інтересів і потреб сім'ї, дають батькам емоційне задоволення самою своєю появою на світ, а відтак – своїми успіхами, задовольняють почуття материнства і батьківства, підносять престиж сім'ї як мікроосередка суспільства.

Висновки

Отже, сучасна молодь, серйозно підходить до питання підготовки до сімейного життя, вступу в шлюб, вибору шлюбного партнера і забезпечення сім'ї. Можна сказати, що студентська молодь є специфічною спільнотою, тому що її суттєві характеристики і риси на відміну від представників старших поколінь і вікових груп перебувають у стані формування і становлення. Сьогодні найбільш активний період соціалізації підростаючого покоління протікає в складних умовах економічної та політичної нестабільності, руйнування традиційних цінностей. І саме тому, в контексті соціальних змін молода сім'я покликана стати ефективним інструментом формування нових цінностей і норм поведінки.

Використані джерела

1. Василенко О. Підготовка сучасної молоді до сімейного життя / О. Василенко, Г. Резничук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія «Педагогіка, соціальна робота». – 2010. – Вип. 37. – С. 150–152.
2. Круковська І. Підготовка молоді до сімейного життя – важлива мета сучасної освіти / І. Круковська // Українська полоністика. Житомирський інститут медсестринства. – Серія «Педагогічні науки». – 2015. – Вип. 12. – С. 39–45.
3. Підготовка молоді до сімейного життя як складова моралі в контексті національного виховання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lektsii.org/4-20491.html>.
4. Підготовка студентів до сімейного життя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.npu.edu.ua>.

Harchenko Yulia

THE THEORETICAL BASIS OF THE PREPARATION OF STUDENTS FOR FAMILY LIFE

The article is devoted to the problem of training students to family life, reveals the essence and the main aspects that must be considered during its implementation.

Key words: *student youth, student's family, family, moral values, family relationships, responsible parenthood, family life education.*

Щекотіхіна Дар'я,
студентка магістратури
психолого-педагогічного факультету
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Л. М. Завацька

СТАНОВЛЕННЯ ПРОБАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ЯК ГУМАНІЗОВАНОЇ ЗАМІНИ В'ЯЗНИЦІ

Стаття присвячена проблемі становлення пробаційної системи в сучасній Україні та світі.

Ключові слова: *пробація, пробаційна система, соціальна робота.*

Постановка проблеми. Пробація це ще доволі «молода» концепція не тільки в Україні, але і в світі. Водночас її історичний розвиток бере свій початок ще у XIX ст. Появу пробації зумовлено важливими соціальними і культурними тенденціями розвитку країн Західної Європи та Північної Америки. В зазначених країнах пенальні реформи почали базуватись на ідеях проявів гуманізму, поєднаних з висвітленими висновками щодо того, що в'язниці вже неспроможні повернути злочинців до суспільства як повноцінних його членів. Спираючись на такі висновки, питання боротьби з девіантними проявами злочинності стали аналізуватися у термінах з опорою на створення покращених соціальних умов та створення дієвих соціальних структур для певних категорій населення.

Мета статті полягає у висвітленні історичних аспектів становлення апробаційної системи.

Результати дослідження. Сама суть поняття «пробація» розглядається в аспекті «методу роботи зі злочинцями». Але слід звернути увагу, що пробація не є просто різновидом покарання, альтернативним ув'язненню, або ж особливим органом державного управління. Пробація представляє систему, яка надає злочинцям можливість змінитись, відкинути все негативне, повернувшись до суспільства бажаним і потрібним елементом.

Замість того, щоб бути покараним, злочинець умовно звільняється під нагляд досвідченого соціального працівника – офіцера пробації, основне завдання якого полягає впродовж певного часу спостерігати і

здійснювати нагляд за злочинцем, намагаючись змінити певні риси останніх.

Пробація як діяльність соціального працівника поєднує елементи контролю і сфокусована на індивідуальній роботі із засудженим, його супроводі та підтримці більше ніж на покаранні, що зумовлено її ресоціалізаційним спрямуванням.

В аспектах розвитку цієї системи на теренах України, її мета, а відтак і завдання змінювали свою відносну структуру, відповідно до ієрархічності спрямованості розвитку соціалізаційних процесів суспільства та прагнення до впровадження ідей тотального гуманізму. На сьогоднішній час пробація як вид соціальної діяльності повинна досягти таких поставлених цілей:

1. Дати поштовх розвитку соціальної адекватності, впевненості у власному успіху, додати віри у власні сили.

2. Попередити потрапляння правопорушника у злочинне чи вкрай несприятливе середовище, що неминуче приведе його до в'язниці.

3. Сприяти правопорушнику у його трудовій діяльності, якщо необхідно, допомогти у його працевлаштуванні. Водночас слід пильнувати за його діями.

4. Забезпечити налагодження довірливих контактів з правопорушником та його найближчим оточенням, задля формування офіційного каналу надання порад та підтримки.

5. Намагатись сприяти розірванню одвічного ланцюга злочину і покарання.

Якщо спиратися на достовірні історичні джерела, які є найбільш вагомими законодавчими актами у сфері становлення пробації, то слід звернути увагу на британський закон від 1907 р. «Про пробацію злочинців» у якому зазначається, якщо будь-яка особа постала перед судом за скоєння злочину, і вина її доведена у встановленому порядку, суд, беручи до уваги персональні характеристики, минуле, вік, стан здоров'я злочинця або нетяжкий характер скоєного злочину, може прийняти одне з таких рішень: припинити провадження по справі або умовно звільнити злочинця, за умови, що злочинець буде добре себе поводити у суспільстві. Інакше він знову постане перед судом для винесення обвинувального вироку, але не пізніше трьох років після проголошення рішення суду про застосування умовного засудження.

На той час пробаціонер, а зараз правопорушник, що виступає суб'єктом пробації, відповідно до наведеного вище закону, мав низку зобов'язань. Він повинен був утримуватись від контактів із злочинцями чи іншими особами, які могли б спричинити на нього негативний вплив, а також не відвідувати небажані місця, утримуватись від вживання алкоголю, якщо злочин скоєно було через його зловживання чи під його впливом, та й взагалі вести чесне життя та працювати.

Офіцер пробації, згідно із законом 1907 р., мав також виконувати ряд певних зобов'язань, а саме: відвідувати осіб, які перебувають під його наглядом (частота таких візитів встановлювалась «апробаційним ордером», або частіше, якщо офіцер пробації вважав такі візити необхідністю), спостерігати за дотриманням пробаціонером своїх обов'язків, надавати суду інформацію щодо поведінки пробаціонера, надавати йому поради, бути дружнім до нього, докладати зусиль у пошуках роботи для пробаціонера.

У наш час законодавство нашої країни в тій чи іншій мірі ввібрало в себе досвід минулого, відібравши все те, що виявилось дієвим, те, що має позитивний ретроспективний досвід. У сучасній Україні, якщо офіцер пробації вже починає виступати в ролі соціального працівника, покарання значною мірою втрачає каральну спрямованість.

Висновки

Взагалі, пробацію можна розглядати як ту перехідну ланку між суворою системою кримінально-виконавчого характеру, що функціонує на формально-юридичних засадах, та системою соціальної роботи, яка не може за своєю природою спиратись виключно на нормативно-правове регулювання. Саме у цьому полягає унікальність і необхідність пробації як концепції з відповідним філософським обґрунтуванням.

Використані джерела

1. Закон України "Про пробацію" [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/160-19>.

2. Модель ювенальної пробації [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : [mka.court.gov.ua/userfiles/file/sud_1490/ den.../ model.docx](http://mka.court.gov.ua/userfiles/file/sud_1490/den.../model.docx).

3. Пробація щодо неповнолітніх як механізм запобігання злочинами неповнолітніх // Національний юридический журнал / [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2014/6/51>.

Shchekotihina Daria

THE FORMATION OF PROBATION SYSTEM AS A GUMANISTIC REPLACING OF THE PRISON

The article deals with the problem of the formation of probation system in modern Ukraine and in the world.

Keywords: probation, probation system, social work.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬСТВА ТА ОСВІТИ: ПОГЛЯД МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ СТУДЕНТІВ

Технічний редактор О. Клімова

Комп'ютерна верстка
та макетування О. Клімова

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 17500-6250 ПР від 16.11.2010 р.*

Підписано до друку 26.02.2018 р. Формат 60х84 1/16. Друк на різнографі.
Обл. друк. арк. 4,78. Ум. друк. арк. 5,11. Наклад 30 прим. Зам. № 799.

Редакційно-видавничий відділ ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка,
14013, м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53,
тел. 65-17-99